



Turun yliopisto
University of Turku

SEKSUAALIKASVATUS PERUSKOULUN OPPIKIRJOISSA

Ella Miesvirta
Annika Tuomola
Pro gradu –tutkielma
Kasvatustiede
Opettajankoulutuslaitos
Turun yliopisto
04/2019

TURUN YLIOPISTO
Opettajankoulutuslaitos

MIESVIRTA, ELLA
TUOMOLA ANNIKA:

Seksuaalikasvatus peruskoulun oppikirjoissa

Tutkielma, 53 s., 3 liites.
Kasvatustiede
Huhtikuu 2019

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden 2014 (POPS) seksuaalikasvatukselle asetettujen kriteerien ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteiden ja tavoitteiden ilmentymistä peruskoulun oppikirjoissa. THL:n kriteerit ovat käänös Maailman terveysjärjestön (WHO) eurooppalaisen seksuaalikasvatuksen standardeista. Tutkimuksessa tarkasteltiin kahden eri kustantajan oppikirjoja: LuontoOn 5, LuontoOn 6 ja Hippokrates 7-9 Edukustannukselta sekä Pisara 6, Silmu Ihminen, Koodi Ihminen ja Voimaa 7-9 SanomaProlta. Tarkastellut oppikirjat valikoituivat kustantajien toimesta.

Tutkimus toteutettiin kahden tutkijan aineistoanalyysinä. Aineistoanalyysin tueksi tehtiin taulukko, johon molemmat tutkijat laitoivat omat havaintonsa kriteerien toteutumisesta oppikirjakohtaisesti. Analyysissä käytettiin rinnakkaiskoodausta, jossa molemmat tutkijat merkitsivät havaintonsa taulukkoon. Tämän jälkeen taulukot käytiin yhdessä läpi keskustellen ristiriitaisista näkemyksistä. Keskustelun avulla tutkijat toivat esille perustelut oman tulkintansa takana, jonka jälkeen muodostettiin yhteinen näkemys analyysistä. Tulkinnoista laskettiin lisäksi yksimielisyysprosentti.

Tuloksista kävi ilmi, että kaikki kirjat toteuttivat POPS:n 2014 seksuaalikasvatukselle asetettuja kriteereitä hyvin. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että POPS:ssa 2014 seksuaalikasvatuksen kriteerit eivät ole tarkasti määriteltyjä. Näin ollen kriteerit täyttyvät helposti, vaikka oppikirja ei sisällöllisesti käsittelesikään kaikkia seksuaalikasvatuksen aihepiirejä. Tuloksista kävi ilmi myös, että THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoitteet eivät toteutuneet yhtä kattavasti. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että THL:n periaatteet ja tavoitteet on määritelty tarkemmin. Tuloksista kävi ilmi, että parhaiten näitä periaatteita ja tavoitteita toteuttivat yläkoulun terveystiedon oppikirjat ja heikoiten biologian oppikirjat. Alakoulun oppikirjat olivat sisällöltään suppeampia, jonka voidaan olettaa johtuvan siitä että ne ovat suunnattu alakouluikäisille.

Asiasanat

Oppikirja, oppikirja-analyysi, seksuaalisuus, seksuaalikasvatus

Sisällysluettelo

1	Johdanto	7
2	Teoreettinen tausta	11
2.1	Tutkimuksia seksuaalikasvatuksesta	11
2.2	Oppikirja opetuksessa	13
2.3	Opettajien kokemuksia seksuaalikasvatuksesta	14
2.4	Mitä on hyvä seksuaalikasvatus?	16
2.5	OPS:n 2014 ja THL:n kriteerit hyvälle seksuaalikasvatukselle	18
3	Tutkimusongelmat	21
4	Menetelmä	22
4.1	Aineistoanalyysi	22
4.2	Tutkimuksen aineisto	23
4.3	Aineistonkäsittely	24
4.4	Analyysin kuvaus	24
4.4.1	POPS 2014 vuosiluokkien 3–6 kohdalla mainitut tavoitteet	24
4.4.2	POPS 2014 vuosiluokkien 7–9 kohdalla mainitut tavoitteet	25
4.4.3	THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet	25
4.4.4	THL:n hyvälle seksuaalikasvatukselle asettamat tavoitteet	27
5	Tulokset	29
5.1	Miten analysoidut oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta POPS:n 2014 mukaan	29
5.2	Miten analysoidut oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteita	31
5.3	Miten analysoidut oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen tavoitteiden mukaan	34
6	Pohdinta	39
7	Tulosten hyödyntämismahdollisuus	44
8	Tutkimuksen luotettavuus	45
	Analysoidut oppikirjat	47
	Lähteet	48
	Liitteet	51

1 Johdanto

Seksuaalisuus voidaan kokea ja ilmaista usein eri tavoin. Se näkyy arvoissa, asenteissa, uskomuksissa sekä suhteessa itseen ja muihin. Seksuaalisuus on olennainen osa ihmisyyttä koko ihmisen elämän ajan. Seksuaalisuuteen kuuluvat seksuaalinen kehitys, biologinen sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, sosiaalinen sukupuoli-identiteetti ja sen mukainen rooli, sekä suvun jatkaminen. (Väestöliitto a.) Maailman terveysjärjestö, josta käytetään myöhemmin lyhennettä WHO, määrittelee seksuaalisuuden olennaisena osana jokaisen ihmisen persoonallisuutta. Se on perustarve ja ihmisyyden osa, jota ei voida erottaa muista elämän osa-alueista. Seksuaalisuus on paljon muutakin kuin seksiä – se on energiaa, joka saa ihmiset etsimään rakkautta, ihmissuhteita, lämpöä ja läheisyyttä. (WHO, 2017.) Seksuaalisuuden määrittely on muuttunut suoraviivaisesta jakamisesta hetero- ja homoseksuaaleihin ja sen katsotaan olevan nykyään enemmän ihmisen oma kokemus ilman, että seksuaalisuudella on selkeitä rajoja (Forrest & Ellis, 2012).

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos, josta käytetään myöhemmin lyhennettä THL, määrittelee seksuaalikasvatuksen tarkoittamaan seksuaalisuuden emotionaalisten, sosiaalisten, kognitiivisten, fyysisten ja vuorovaikutteisten näkökulmien oppimista. Näiden tavoitteena on lasten ja nuorten seksuaalisen kehityksen tukeminen ja suojeleminen. THL:n mukaan seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa jo varhaislapsuudessa ja jatkua nuoruusajan ja aikuisuuden läpi. Seksuaalikasvatuksen avulla lapsille ja nuorille pyritään turvaamaan taidot, tiedot ja positiiviset arvot, joita tarvitaan oman seksuaalisuuden ymmärtämiseen ja siitä nauttimiseen. Lisäksi näiden avulla luodaan turvallisia suhteita, sekä opitaan ottamaan vastuuta omasta ja muiden hyvinvoinnista mukaan lukien seksuaaliterveys. Seksuaalikasvatuksen tulisi pohjautua ihmisoikeuksiin, jotka ovat kansainvälisesti hyväksytyt. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, myöhemmin käytetään lyhennettä UNESCO) ja muiden Yhdistyneiden kansakuntien järjestöjen mukaan tehokas seksuaalikasvatus tarjoaa nuorille kulttuurisensitiivisesti asiaankuuluvaa ja tieteellisesti paikkaansa pitävää tietoa ikätaso huomioiden. Seksuaalikasvatus tarjoaa nuorille mahdollisuuksia tutkia heidän asenteitaan ja arvojaan, sekä harjoitella taitoja, joita he

tarvitsevat tehdä omaa seksuaalielämää koskevia valintoja. (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2009.)

THL:n julkaiseman Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014–2020 (2016) mukaan lapsen ja nuoren tiedot seksuaalisuudesta lisääntyvät vähitellen ja heille kehittyy seksuaalisuuteen, intiimeihin suhteisiin ja ihmiskehoon liittyviä asenteita, arvoja, mielikuvia ja taitoja. Lapset ja nuoret oppivat seksuaalisuuteen liittyviä asioita sekä virallisten, että epävirallisten lähteiden kautta. Vanhemmat ovat esimerkki epävirallisista lähteistä, kun taas koulu on esimerkki virallisesta lähteestä. Virallisen seksuaalikasvatuksen on kunnioitettava lapsen moninaisuutta ja oikeuksia. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020, 2016.) Väestöliiton mukaan seksuaalikasvatus on tärkeää ajoittaa oikein lapsen tai nuoren ikätasoon ja kehitystasoon nähden. Lapsen kehitysvaihe tulee ottaa huomioon ja sitä tulee arvostaa. Näin ollen lasta ei saa pitää aikuisena, vaan hänen tulee antaa olla lapsi. Lasta ei rasiteta asioilla, joita hän ei vielä pysty ymmärtämään tai jotka häntä pelottavat, vaan lapsi saa kehitysvaiheelleen tarvittavat taidot, tiedot ja asenteet, joista on hänelle hyötyä. (Väestöliitto b.)

Karvisen (2008b) mukaan perheiden ja ihmisten moninaisuudesta on hyvä keskustella lasten kanssa heidän ikänsä huomioiden. Keskustelemalla autetaan lasta ymmärtämään ihmisiä, jotka elävät moninaisissa elämäntilanteissa. Tämä taas puolestaan auttaa sopeutumaan moniarvoiseen ja kulttuuriltaan moninaiseen yhteiskuntaan. Esimerkiksi opettajien olisi hyvä muistaa se, että yhdenvertaisuuslaki velvoittaa kasvattajia edistämään yhdenvertaisuutta ja ennaltaehkäisemään syrjintää. Jokaiselle lapselle tulisi mahdollistaa tiedon saaminen sukupuolen moninaisuudesta ja erilaisista seksuaalisista suuntautumisista omaan ikätasoon sopivalla tavalla. Tällaiset tiedot usein puuttuvat oppikirjoista kokonaan. Seksuaali- ja lisääntymisterveyden edistämisen toimintaohjelmassa (2007–2011) tuodaan esille suositus, jonka mukaan esimerkiksi luokanopettajien ja lastentarhaopettajien koulutukseen tulisi sisältyä jakso, jossa perehdytään seksuaalisuuteen ja sen moninaisuuden ymmärtämiseen ja tukemiseen. (Karvinen, 2008b.)

THL:n mukaan kouluissa voidaan käsitellä perhemuotojen ja sukupuolen moninaisuutta, sekä seksuaalista suuntautumista monella eri tapaa. Lisäksi niiden

käsittelyn voi liittää osaksi mitä tahansa oppiainetta. Onkin tärkeää, ettei aihetta vain sivuuteta nopeasti yhden tunnin aikana, vaan että moninaisuus on läsnä koulun arjessa jatkuvasti. On tärkeää, että opettaja on selvillä omista mielikuvistaan, arvoistaan ja kokemuksistaan, sekä miten nämä näkyvät omassa opetuksessa. (Karvinen, 2008a.) Opettajien ammattijärjestö OAJ:n eettinen neuvottelukunta painottaa sitä, että oppilaiden oikeus on saada tasavertaista kohtelua opettajan persoonallisuudesta ja arvoista huolimatta. Oppilaille on oikeus tulla kohdelluksi tasavertaisina ja ilman syrjintää. Lisäksi oppilaiden oikeuksiin kuuluu saada opetusta ja kasvatusta, jotka täyttävät koulujärjestelmän tavoitteet. (OAJ, 2005.) Seksuaalikasvatus kuuluu Suomessa opetussuunnitelmaan ja näin ollen se tulee tarjota kaikille lapsille ja nuorille riippumatta yksilön kulttuuritaustasta. THL:n mukaan seksuaalikasvatus tulee antaa kulttuurisensitiivisesti, jolloin se on kaikille sopivaa. Totuudenmukainen tieto tulee antaa lapsille ja nuorille, jotta he saavat tarvittavat tiedot ja taidot itsensä ja oman kehonsa kunnioittamiseen, sekä itsensä suojelemiseen epätoivotuilta seksuaalisilta teoilta. Kulttuurit eroavat toisistaan siinä, miten avoimesti seksuaalisuudesta puhutaan. Avoimen keskustelun avulla voidaan edistää eri kulttuurien kohtaamisia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.)

Kontulan, Cacciatoren, Apterin, Bildjuschkinin, Törhösen, Kosken ja Tiilon (2001) mukaan ensisijainen seksuaalikasvattajan rooli on kodilla. On kuitenkin koteja, joilla ei syystä tai toisesta tämä rooli toteudu. Vanhemmat eivät välttämättä tiedä, miten ja milloin tietoa olisi nuorelle järkevä antaa. Toisaalta myös heidän omat tietonsa saattavat olla puutteellisia. Tämän vuoksi koulun rooli ikävaiheen kehitystasoon sovelletussa, uusimpaan tietoon perustuvassa ja kaikille tasa-arvoisessa seksuaalikasvatuksessa on merkittävä. Tärkeänä osana tätä kasvatusta ovat seksuaalisuuden monimuotoisuus ja siihen liittyvä vastuu, oikeudet ja arvot, oman harkinnan ja yksilöllisyyden korostaminen sekä tunteet ja niiden hallinta. Nuoren on ymmärrettävä tekijät, jotka liittyvät itsensä ja muiden kunnioittamiseen, erilaisiin tapoihin, uskontoihin ja kulttuureihin sekä vuorovaikutukseen ja lainsäädäntöön. Lisäksi on tärkeää tietää faktat esimerkiksi ihmiskehon anatomiasta ja fysiologiasta, sekä seksuaalisesta kanssakäymisestä ja siihen liittyvistä asioista kuten sukupuolitaudeista ja raskaudesta. Nuorten tietolähteenä toimivat usein kaverit, media, internet ja porno. Tieto on vaihtelevaa ja sisällöltään osin epätodenmukaista,

puhumattakaan median tarjoamasta täydellisen kehon mallista, joka saattaa aiheuttaa nuorissa epävarmuutta, ahdistusta ja alemmuuden tunnetta. Pornossa taas ehkäisy ja tunteet unohdetaan ja äärimmäisten vartaloiden ja toimintamallien merkitys seksuaalisessa kanssakäymisessä ylikorostuu. (Kontula ym., 2001.)

THL:n julkaisu Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020 (2016) tuo esille, ettei terveystiedon oppikirjoissa esiintyvää tietoa seksuaali- ja lisääntymisterveydestä arvioida normikriittisesti tai systemaattisesti kenenkään toimesta. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016.) Tässä tutkimuksessa tarkastellaan oppikirjoja suhteessa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin 2014 (myöhemmin käytetään lyhennettä POPS 2014) sekä THL:n julkaisemiin hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteisiin ja tavoitteisiin, jotka on käännetty suoraan WHO:n eurooppalaisen seksuaalikasvatuksen standardeista.

Tässä tutkimuksessa perehdytään aikaisempiin tutkimuksiin seksuaalisuudesta ja seksuaalikasvatuksesta, jonka jälkeen tarkastellaan opettajien käsityksiä seksuaalikasvatuksesta. Seuraavaksi perehdytään siihen, mitä on hyvä seksuaalikasvatus ja esitellään THL:n julkaisemat hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoitteet.

2 Teorettinen tausta

2.1 Tutkimuksia seksuaalikasvatuksesta

Kontulan ym. (2001) tutkimuksen mukaan oppilaiden tiedot seksuaalisuudesta olivat sitä paremmat, mitä enemmän opetustunteja aiheesta oli ollut. Kuitenkaan opetustuntien määrä suhteessa oppilaiden tietämykseen ei ole täysin ristiriidaton eikä yksinkertainen. Nuoret saavat tietonsa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista monista eri lähteistä, joten nuorten tiedot ovat vain osittain koulun tarjoaman tiedon varassa. Kontulan ja Meriläisen (2007) tutkimuksen mukaan oleellisempaa on se, mitä sisältöjä opetuksessa tarkastellaan, kuin se, montako opetustuntia siihen käytetään. Trudellin tutkimuksen mukaan oppilaat ottavat mieluiten vastaan informaatiota seksuaalisuudesta koulusta. Tämä tulos ilmeni sekä poikien että tyttöjen kohdalla. (Trudell, 2017.) Koulun opetuksella on Kontulan ym. mukaan ratkaiseva merkitys etenkin poikien seksuaalitietojen karttumisessa. Pojista jopa yli puolet koki tärkeimmäksi tietolähteekseen koulun opetuksen ja terveydenhoitajan. (Kontula ym., 2001.)

Trudellin (2017) mukaan Yhdysvalloissa vain noin 10% oppilaista saa asianmukaista seksuaalikasvatusta. Sexuality Information and Education Council of the United States (SIECUS) on määritellyt tulevaisuuden seksuaalikasvatuksen mukailevan neljää päämäärää. Nämä ovat seksuaalikasvatuksen osalta 1. tieto, 2. asenteet, arvot ja oivallus, 3. suhteet ja ihmissuhdetaidot sekä 4. vastuullisuus. Päämääränä tieto käsittää sen, että oppilaille tarjotaan täsmällistä tietoa ihmisen seksuaalisuudesta. Tähän sisältyy kasvu ja kehitys, anatomia, masturbaatio, raskaus, synnytys, vanhemmuus, abortti, sukupuolitaudit, perhe-elämä, lisääntyminen, fysiologia, seksuaaliset reaktiot, seksuaalinen suuntautuminen, ehkäisy ja seksuaalinen hyväksikäyttö. Asenteet, arvot ja oivallus käsittävät sen, että oppilaille tarjotaan mahdollisuus kyseenalaistaa, tutkia ja määrittää seksuaalisia asenteitaan suhteessa omiin arvoihinsa, kasvattaa itsetuntoaan, kehittää ymmärrystään kummastakin sukupuolesta sekä vastuustaan muita kohtaan. Suhteiden ja ihmissuhdetaitojen osalta oppilaiden tulisi kehittää esimerkiksi kommunikointia, päätöksentekoa ja vahvistaa itsevarmuutta. Lisäksi oppilaille tulee tarjota mahdollisuus luoda tyydyttävä parisuhde.

Seksuaalikasvatuksen tulisi valmistaa nuoria ymmärtämään seksuaalisuuttaan tehokkaasti ja luovasti aikuisuutta varten. Vastuullisuusosiossa perehdytään siihen, että nuoret oppivat vastuullisiksi omassa seksuaalisuudessaan, esimerkiksi ehkäisyn ja sukupuolitaudeilta suojaamisen osalta. Seksuaalikasvatuksella tulisi pyrkiä vähentämään ongelmia, kuten teiniraskauksia, sukupuolitautilien leviämistä ja seksuaalista hyväksikäyttöä. (Trudell, 2017.)

Opettajalla on suuri merkitys seksuaalikasvatuksessa ja siinä, miten hyvät tiedot oppilaat saavat koulun opetuksen avulla. Kontulan ja Meriläisen (2007) tutkimuksessa on todettu, että mikäli opettajalle on itselleen helppo puhua sukupuoliasioista oppilaille, on opetuksen ilmapiiri sellainen jossa on helppoa ja luontevaa omaksua tietoja. THL:n julkaisemassa Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa 2014–2020 (2016) tuodaan esille UNESCO:n tutkimus, jossa on ilmennyt, että seksuaalisuhteiden alkamisikä myöhentyi seksuaalikasvatuksen myötä. Seksuaalisten kontaktien määrä ei lisääntynyt, vaan asianmukainen seksuaalikasvatus jopa vähensi kontakteja. Joskus seksuaalikasvatuksessa voi ilmentyä ongelmia virallisten ja epävirallisten tahojen välisten arvostiritojen vuoksi. Arvostiritoja voi syntyä esimerkiksi tilanteessa, jossa vanhempien uskonnon harjoittamisen vapaus, tai uskonnonvapaus on ristiriidassa suhteessa lapsen oikeuksiin ja niiden kunnioittamiseen. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016.)

THL:n julkaiseman Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014–2020 (2016) mukaan kouluissa voidaan lisätä yhdenvertaisuutta seksuaalikasvatuksen avulla. Sateenkaarinuoriksi kutsutaan niitä nuoria, jotka kuuluvat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin. On todettu, että heihin kohdistuu monin tavoin ilmenevää syrjintää, jolla on vaikutusta heidän hyvinvointiinsa. Yhteiskunnan seksuaalista suuntautumista ja sukupuolta koskevista arvokäsityksistä johtuen suuri osa sateenkaarinuorista kokee ongelmia ja sopeutumisvaikeuksia. Muihin verrattuna he kokevat myös enemmän ahdistuneisuutta, masennusta, itsetuhoisia ajatuksia ja itsetuhoista käyttäytymistä. Jotta heidän hyvinvointiaan voidaan edistää, nuorten parissa työskentelevät ammattilaiset tarvitsevat tietoa moninaisuudesta ja sen

tukemisesta. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016.)

2.2 Oppikirja opetuksessa

Uusi opetussuunnitelma korostaa oppilaan roolia aktiivisena toimijana (POPS 2014). Näin ollen opettaja ei ole enää vain tiedon siirtäjä vaan pikemminkin konstruointiprosessin ohjaaja. Näin opetustilanteen tulee olla myös pitkälle järjestetty. (Tynjälä, 2004; Uitto, 2016.) Oppikirja heijastaa aikansa oppimiskäsitystä. Esimerkiksi 1970-luvulla vallalla ollut käsitys behaviorismista näkyi oppikirjoissa siten, että opetettava aines oli ositettu ja tarkoin kontrolloitu (Lehtinen, Vauras & Lerkkanen, 2016). Luotto oppikirjojen käyttökelpoisuuteen on suuri, sillä ne toimivat aikansa tiedonlähteinä. Tutkimusten mukaan opettajat tukeutuvat opetuksessaan oppimateriaaliin, joka tukee edellä mainittua väitettä. (Heinonen, 2005; Perkkilä, 2002.)

Uusikylän ja Atjosen (2005) mukaan kirjallinen oppimateriaali määritellään seuraavasti:

1. Sen avulla esitetään opetettava asia.
2. Se tuottaa oppimiskokemuksia ja elämyksiä.
3. Se synnyttää affektiivisiä muutoksia tiedoissa ja taidoissa.

Opettajalla on sekä valta, että vastuu toteuttaa opetustaan parhaaksi katsomalla tavalla. Näin ollen oppikirjan käyttö opetuksessa ei ole pakollista, kunhan opetus mukailee vallalla olevaa POPS:a ja on perusopetuslain mukaista. (Uusikylä & Atjonen, 2005). Perusopetuslain mukaan oppilaan oikeuksiin kuuluu saada opetusta, joka perustuu opetussuunnitelmaan. Lisäksi opetusryhmien on oltava sellaisia, että jokaisella on mahdollisuus saavuttaa POPS:ssa asetetut tavoitteet. Opetuksen järjestäjän tulee tarjota oppilaille maksuttomat työvälineet ja oppimateriaalit. (Finlex 30§.)

Tutkimusten mukaan nykyajan opetus on tieteellispainotteista eivätkä opettajat ja oppilaat käytä oppikirjoja oikein (Nelson, 2006). Singerin ja Donlanin mukaan oppilaiden lukutaidosta huolimatta heillä on vaikeuksia oppia lukemalla tekstiä.

Oppimisprosessin mahdollistamiseksi tekstien pitäisikin siis olla yhtenäisiä ja johdonmukaisia sisältäen oppilaita aktivoivia esimerkkejä. Uusien termien määrittelyn tulisi tapahtua samalla kun ne tulevat tekstissä esille ja syy-seuraussuhteiden selittäminen on tärkeää. Kun teksti on organisoitu hyvin, se luo lukijalle mahdollisuuden konstruoida tekstin tarkoitusta. (Singer & Donlan, 1989.) Eritoten konstrukttiivinen oppimiskäsitys näkee oppimisen jatkuvana aktiivisena maailmankuvan rakentamista kehittävästä toimintana (Tynjälä, 2004). Jotta oppiminen toimii aktiivisena maailmankuvan rakentajana, tulee aikaisemmin opittu linkittää tunnin aiheeseen. Tähän voi käyttää apuna esimerkiksi käsitekarttaa tai muuta orientoivaa materiaalia. (Hakkarainen, Bollström-Huttunen, Pyysalo & Lonka, 2004).

2.3 Opettajien kokemuksia seksuaalikasvatuksesta

THL:n julkaiseman Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmasta 2014–2020 (2016) käy ilmi, että terveystietoa ei ole peruskoulun alaluokilla omana oppiaineenaan, vaan se on integroitu muihin oppiaineisiin. Koska seksuaalikasvatus kuuluu terveystietoon, se ilmenee opetuksessa muiden oppiaineiden tuntien aiheissa. Tämän vuoksi seksuaalikasvatuksen aiheiden käsitteleminen vaatii opettajalta erityistä huomiota opetuksen suunnittelussa ja aiheiden järjestelmällisessä integroinnissa. Peruskouluissa terveystiedon opetus käynnistyi hiljalleen vuonna 2004 julkaistujen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden jälkeen. Terveystiedon aineenopettajan pätevyys on vaadittu vuodesta 2011 lähtien, mikäli opettaja opettaa terveystietoa yläkoulussa. Opettajat kokevat yleisesti, että he tarvitsevat täydennyskoulutusta terveystiedon sisällöistä ja niiden opettamisesta. Lisäksi opettajat ovat huolissaan siitä, että terveystiedon sisältöjen läpikäymiseen varattu aika ei riitä aiheiden opettamiseen. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016.)

THL:n julkaisemassa Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa 2014–2020 (2016) tuodaan esille tavoite siitä, että seksuaali- ja lisääntymisterveyskasvatusta antaisi kaikilla opetusasteilla henkilö, joka on tehtävään koulutettu ja hänellä on siihen käytössään riittävät resurssit. Tämän toteuttamiseksi THL ehdottaa, että opetushallitus varmistaisi peruskoulun osalta, että opettajien koulutukseen sisältyisi koulutusta, joka

tukisi seksuaali- ja lisääntymisterveyden ja sukupuolen moninaisuuden laaja-alaista näkökulmaa, sekä seksuaalisuuden puheeksi ottamista. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016.)

Kontulan ja Meriläisen (2007) mukaan opettajien toiveena oli yleisesti saada lisää materiaalia oppitunneille. Opettajat toivoivat päivitettyjä, ajantasaisia materiaaleja, joilla seksuaaliopetusta voisi havainnollistaa oppilaille. Lisäksi toivelistalla oli esitteitä ja DVD:itä. Oppikirjojen tarpeen toivat esille puolet opettajista, minkä suhteen asiassa on tapahtunut parannusta, koska aikaisemman tutkimuksen mukaan vielä useampi opettaja mainitsi oppikirjan tarpeen. (Kontula & Meriläinen, 2007.)

Kun pohditaan seksuaalikasvatuksen haasteita, Kontulan ja Meriläisen (2007) tutkimuksesta käy ilmi, että opettajat kokevat hankalaksi tietyt seksuaalikasvatuksen aiheet. Erityisesti erittäin intiimeistä asioista, kuten yhdynnästä tai itsetyydytyksestä puhuminen koettiin vaikeaksi. Myös seksuaalisesta väkivallasta puhuminen oli aihe, josta opettajien oli vaikea ajoittain puhua. Tämä johtui siitä, että he tiesivät osan oppilaista joutuneen seksuaalisen väkivallan uhriksi. Tunneasiat, seksuaaliset vähemmistöt ja seksuaalinen suuntautuminen nousivat myös esille aiheina, joiden käsittely koettiin vaikeaksi. Ehkäisyn ja abortin käsitteleminen koettiin hankalana oppilaiden uskonnollisten taustojen erilaisuuden vuoksi. Yleisesti tutkimuksessa nousi esille se, että miesopettajien oli vaikea puhua naisten seksuaalisuuteen liittyvistä asioista ja naisopettajien miesten seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. (Kontula & Meriläinen, 2007.)

Kollegoiden tuki ja itseluottamus ovat tärkeitä opettajan työssä Bustonin, Wrightin, Hartin ja Scottin (2002) Skotlannissa toteutetun tutkimuksen mukaan. Kun opettajan itseluottamus oli korkealla, hän pysyi seksuaalikasvatuksessa paremmin määrättyissä opetussisällöissä. Opettajien varmuus puhua homoseksuaalisuudesta luokassa oli korkeammalla silloin, kun käsiteltiin esimerkiksi kondomin käyttöä tai seksuaalista kanssakäymistä kuin puhuttaessa nautinnosta, orgasmista tai asenteista. (Buston ym., 2002.)

2.4 Mitä on hyvä seksuaalikasvatus?

Mantsisen ja Maijalan mukaan seksuaalikasvatuksella tarkoitetaan yksilön terveysosaamisen ja seksuaalisen kasvun edistämistä. Seksuaalikasvatus on suunnitelmallista ryhmässä tapahtuvaa tai yksilöön kohdistuvaa seksuaalineuvontaa ja –ohjausta, pitäen sisällään myös seksivalistuksen. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on siis terveysosaamisen edistäminen kaikilla seksuaalisuuden osa-alueilla edistäen terveyskäyttäytymistä, seksuaaliterveyttä ja toimintakykyä. Nämä osa-alueet ovat teoreettiset tiedot, käytännön taidot, kriittinen ajattelutaito, itsetuntemus ja eettinen vastuullisuus. (Mantsinen & Maijala, 2015.)

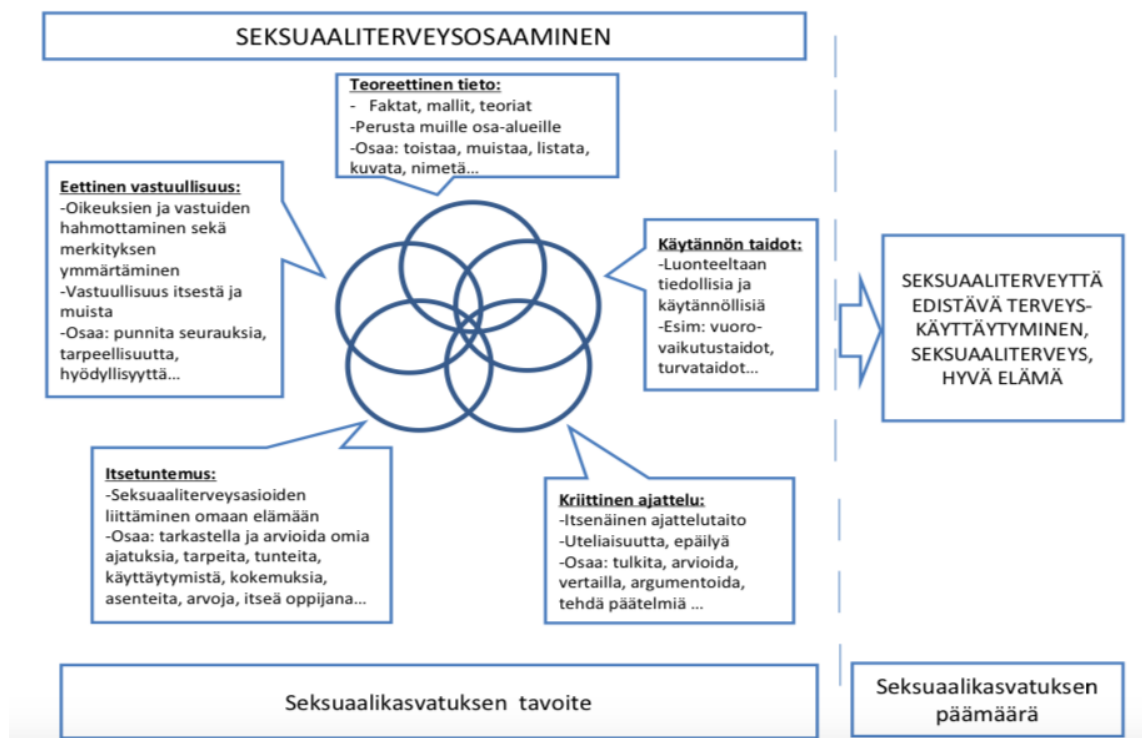
Seksuaaliterveysosaamisen teoreettisella tiedolla tarkoitetaan yleissivistävää seksuaaliterveystietoa. Näitä ovat esimerkiksi seksuaalinen monimuotoisuus, tunteet ja mielihyvä, seksuaalioikeudet, –vastuut ja –velvollisuudet, ihmiskehon muutokset ja ihmisen lisääntyminen sekä ei-toivottujen raskauksien ja sukupuolitautilien ehkäisy. Nämä tietovaatimukset tulee luonnollisesti peilata ikätasoon sopiviksi. Seksuaaliterveyden syvempään ymmärtämiseen tarvitaan teoreettista tietoa, jotta kyetään luomaan yhteyksiä eri tietojen kesken. Käytännön taitoja puolestaan seksuaaliosaamisessa tarvitaan seksuaaliterveyttä edistävään käyttäytymiseen. Ne ovat usein päivittäisiin rutiineihin liittyviä ja kokemuspohjaisia. Tällaisiksi taidoiksi voidaan ajatella esimerkiksi tunteiden ilmaisutaidot, neuvottelu- ja viestintätaidot, ehkäisymenetelmien hallinta sekä avun hakemisen taito. Monia näistä taidoista opitaan arjen kanssakäymisissä, mutta ne kuitenkin pohjaavat myös teoreettiseen tietoon. Käytännön taidot auttavat teoreettisen tiedon omaksumista ja konkretisoimista päivittäisessä kanssakäymisessä. (Mantsinen & Maijala, 2015.)

Kriittinen ajattelutaito ilmenee seksuaaliterveysosaamisessa tutkivana asenteena, uteliaisuutena ja kykynä ymmärtää seksuaaliterveyttä kokonaisvaltaisemmin. Sen avulla on helpompi erottaa seksuaaliterveyttä edistävät ja vahingoittavat tekijät, sekä mielipiteet oikeasta tiedosta. Kriittinen ajattelu mahdollistaa ymmärtämään seksuaaliterveystiedon muuttuvan luonteen. Itsetuntemus seksuaaliterveysosaamisessa taas sisältää kyvyn tunnistaa ja arvioida omia seksuaalisuuteen liittyviä tunteita, ajatuksia, arvoja, haluja, kokemuksia ja uskomuksia. Tämän itsereflektion myötä ymmärretään, miten nämä seikat vaikuttavat omaan

seksuaaliseen päätöksentekoon ja käyttäytymiseen. Henkilökohtaisen päätöksenteon kannalta suuri merkitys on myös omien vahvuuksien ja heikkouksien tunnistaminen, sekä kehon viestien tulkitseminen ja tunnistaminen. Eettisellä vastuullisuudella seksuaaliterveysosaamisessa tarkoitetaan kykyä toimia eettisesti kestäväällä tavalla, sekä ymmärtää oma sosiaalinen vastuu. Tärkeitä teemoja ovat ihmisarvo, erilaisuuden kunnioittaminen, turvallisuus, vastuullisuus sekä myönteinen suhtautuminen seksuaalisuuteen. Omien oikeuksien ja velvollisuuksien lisäksi tulisi myös ymmärtää omien ajatusten ja toimien vaikutus toisiin ihmisiin. (Mantsinen & Maijala, 2015.)

THL:n julkaiseman Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelman 2014-2020 (2016) mukaan alakoululaisten seksuaalikasvatuksen tulisi luoda edellytykset ihmissuhteille, hyvälle itsetunnolle ja muiden kunnioittamiselle. Sen tulisi kehittää lapsen ymmärrystä itsemääräämisoikeudesta ja omasta kehosta. THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteissa ja tavoitteissa (2010) tuodaan esille lasten ja nuorten osallistaminen, seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuus, tilanelähtöisyys, toiminnan jatkuvuus, interaktiivisuus sekä yhteisöjen ja vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö. THL:n julkaisemassa Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa 2014-2020 (2016) tuodaan esille, että käsiteltäviä teemoja alakoulussa ovat mm. ensirakkaus ja häpeä, tunne- ja turvataidot sekä väkivallan ehkäisy. Ala- ja yläkoulun siirtymävaiheeseen, sekä yläkouluaikaan sijoittuu lasten puberteetti, mutta tiedot kehon muutoksista tulisi opettaa jo ennen kuin ensimmäiset muutokset ilmaantuvat. Seksuaalikasvatuksen tärkeitä sisältöjä ovat seksuaalinen minäkuva ja -identiteetti, seurustelu, itsetyydytys sekä huolehtiminen seksuaali- ja lisääntymisterveydestä. Esimerkiksi median, pornon, vertaispaineen, lakien, kulttuurin ja uskonnon vaikutuksista seksuaalisuuteen ovat aiheita, joista lapsille tulisi kertoa ja heitä tulisi opettaa keskustelemaan näistä asioista. Yläkoulun puolella terveystietoa, johon seksuaalikasvatus kuuluu, opetetaan kolme vuosiviikkotuntia. Oman kasvun ja kehityksen kannalta on tärkeää, että nuorille tarjotaan tietoa esimerkiksi rakkaudesta, intiimisuhteista, seurustelusta, seksistä, pornosta sekä mediasta seksuaalitiedon jakajana. Opetuksen sisältöihin kuuluu myös lähisuhde- ja seksuaalisuutta loukkaava väkivalta. (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016.) Mantsinen ja Maijala (2015) ovat tehneet kuvion seksuaaliterveysosaamisen eri osa-alueista mukaillen Paakkari ja Paakkari, 2012;

Paakkari, 2009. (kts. kuvio 1.). Mantsisen ja Maijalan mukaan seksuaaliterveysosaamiseen kuuluvat seksuaalikasvatuksen viisi eri tavoitetta: teoreettinen tieto, käytännön taidot, kriittinen ajattelu, itsetuntemus sekä eettinen vastuullisuus. Kun nämä osa-alueet ovat tasapainossa, ne edistävät yksilön seksuaaliterveyttä ja terveyskäyttäytymistä, jotka osaltaan vaaditaan hyvään elämään. Tämä on Mantsisen ja Maijalan mukaan seksuaalikasvatuksen päämäärä. (Mantsinen & Maijala, 2015.)



Kuvio 1. Seksuaaliterveysosaamisen eri osa-alueet. (Mantsinen & Maijala, 2015, 17)

2.5 OPS:n 2014 ja THL:n kriteerit hyvälle seksuaalikasvatukselle

Vuosiluokilla 3–6 OPS:n 2014 mukaan ympäristöopin oppiaineen sisältöjä tulisi valita niin, että ne täyttävät seuraavat tavoitteet:

1. Oppisisällöt liittyvät ihmisen kasvun ja kehityksen vaiheisiin, sekä kehityksen ajankohtaisiin muutoksiin ja niiden yksilöllisen luonteen ymmärtämiseen.
2. Ikäkauden mukaista seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntymistä tulee sisällyttää opetukseen. (POPS 2014.)

Vuosiluokkien 7–9 terveystiedon POPS:n tavoitesisällöissä seksuaalisuutta tarkastellaan yksityiskohtaisemmin ja seuraavat tavoitteet tulisi täyttää opetuksessa:

1. Kasvun ja kehityksen sisällöissä painottuvat identiteetin, minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentuminen, seksuaalinen kehittyminen, huolenpidon sekä perheen ja läheisten merkitys, mielen hyvinvointi ja itsensä arvostaminen sekä turvataidot.
2. Terveystieteen liittyvissä sisällöissä perehdytään seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyden eri osa-alueisiin ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuuteen. (POPS 2014.)

THL:n julkaisussa (2010) tuodaan esille WHO:n määrittelemät seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoitteet, joita seksuaalikasvatuksella tulisi saavuttaa. Julkaisussa tuodaan esille, että seksuaalikasvatuksen tulisi täyttää kokonaisvaltaisesti seuraavat kriteerit:

1. Seksuaalikasvatuksen tulee olla ikätasolle sopivaa, jossa huomioidaan lapsen ja nuoren käsityskyky, sekä kehitystaso. Seksuaalikasvatusta mukautetaan sosiaalisten tekijöiden, kulttuurin ja sukupuolen mukaan. Sen tulee vastata nuorten todellisuutta.
2. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua seksuaalisuutta ja lisääntymistä koskeviin ihmisoikeuksiin.
3. Seksuaalikasvatuksen taustalla on kokonaisvaltainen käsitys hyvinvoinnista, terveys mukaan lukien.
4. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua itsemääräämisoikeuteen, erilaisuuden hyväksymiseen ja sukupuolten tasa-arvoon.
5. Seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa syntymästä.
6. Seksuaalikasvatus tulee nähdä keinona yhteiskunnan oikeudenmukaiselle ja myötätuntoiselle kehittämiselle, jossa voimaannutetaan yksilöitä ja yhteisöjä.
7. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua tieteellisesti paikkansapitävään tietoon.

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen julkaisussa (2010) seksuaalikasvatukselle on asetettu seuraavat tavoitteet:

1. Seksuaalikasvatuksen tulee edistää seksuaalisuuteen, asenteisiin, arvoihin ja eri elämäntyyliin suvaitsevaisesti, kunnioittavasti ja avoimesti suhtautuvaa sosiaalista ilmapiiriä.
2. Seksuaalikasvatuksen tulee edesauttaa oppilaita kunnioittamaan sukupuolten eroja ja seksuaalista monimuotoisuutta sekä tiedostamaan sukupuolirooleja ja sukupuoli-identiteettiä.
3. Seksuaalikasvatuksen tulee tarjota nuorille mahdollisuus tietoon ja ymmärrykseen perustuvien päätösten tekemiseen, sekä vastuullisesti kumppaniaan ja itseään kohtaan toimimiseen.
4. Seksuaalikasvatuksella tulee varmistaa, että nuorilla on riittävät tiedot seksuaalisuudesta, ihmiskehosta sekä sen toiminnoista ja kehitymisestä.
5. Seksuaalikasvatuksen tulee mahdollistaa lasten ja nuorten kehittyminen seksuaalisina olentoina. Lisäksi sen tulee mahdollistaa, että he oppivat ilmaisemaan tarpeitaan ja tunteitaan, muodostamaan oman seksuaali-identiteettinsä ja sukupuoliroolinsa, sekä kokevat seksuaalisuuden tavalla, joka tuottaa mielihyvää.
6. Seksuaalikasvatuksen tulee varmistaa, että lapset ja nuoret saavat asianmukaisen tiedon seksuaalisuuden sosiaalisista, kognitiivisista, kulttuurisista, fyysisistä ja emotionaalisista näkökohdista. Näiden lisäksi seksuaalikasvatuksella varmistetaan, että heillä on tiedot sukupuolitauti- ja HIV-tartunnan ehkäisemisestä, raskauden ehkäisystä sekä seksuaalisen pakottamisen torjumisesta.
7. Seksuaalikasvatuksella tulee varmistaa lapsille ja nuorille taidot, jolla he voivat käsitellä parisuhteen ja seksuaalisuuden kaikkia näkökulmia.
8. Seksuaalikasvatuksen tulee tarjota lapsille ja nuorille tieto neuvonta- ja terveydenhuoltopalveluista sekä niiden käyttämisestä. Tämä tieto tulee tarjota

heille varsinkin silloin, jos heillä on ongelmia tai kysymyksiä, jotka liittyvät seksuaalisuuteen.

9. Seksuaalikasvatuksen avulla tulee kehittää oppilaan omaa kriittistä suhtautumistapaa pohtimalla seksuaalisuutta ja eri arvoja ja normeja ihmisoikeuksien näkökulmasta.
10. Seksuaalikasvatuksen avulla tulee mahdollistaa lapsille ja nuorille kyky (seksi)suhteiden muodostamiseen, joissa on vallalla tasa-arvo, vastavuoroinen kunnioitus ja ymmärrys kumppanin tarpeista ja rajoista. Tämän avulla torjutaan seksuaalista väkivaltaa ja hyväksikäyttöä.
11. Seksuaalikasvatuksen tulee mahdollistaa oppilaille kyky tunteista, suhteista ja seksuaalisuudesta puhumiseen ja siihen vaadittavan kielen omaksuminen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010, 28.) (Kts. alkuperäinen julkaisu WHO Regional Office for Europe and BZgA. Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists. 2010.)

3 Tutkimusongelmat

Tämän tutkimuksen tarkoitus oli tarkastella miten nykypäivän oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta POPS:n 2014 sekä THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteiden ja tavoitteiden mukaisesti. Tarkoituksena oli saada käsitys siitä, miten analysoitavat oppikirjat ovat huomioineet seksuaalikasvatuksen. Tarkoituksena ei ollut vertailla oppikirjoja keskenään vaan tarkastella jokaista oppikirjaa erikseen.

1. Miten analysoitavat oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta POPS:n 2014 mukaan?
2. Miten analysoitavat oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteiden mukaan?
3. Miten analysoitavat oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen tavoitteiden mukaan?

4 Menetelmä

4.1 Aineistoanalyysi

Aineistoanalyysissä tarkastellaan oppimateriaalin ominaisuuksia selittävän lähestymistavan kautta (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara, 2009). Aineistoanalyysi sisältää tiettyjen asioiden kategorisoinnin ja niiden ilmenemisen laskemisen tekstissä. Aineistoanalyysi on määrällisessä tutkimuksessa tyypillistä, joten kun tehdään laadullista tutkimusta, tulee erottaa, miten sitä tällöin käytetään. Vaatimuksena on, että kategoriat ovat sellaisia, että sitä voidaan hyödyntää samansisältöisten materiaalien tutkimisessa. Tämän vuoksi aineistoanalyysin kohdalla kiinnitetään erityistä huomiota reliabiliteettiin ja tulosten validiteettiin. (Silverman, 2011.)

Laadullisen tutkimuksen käsikirjan (2006) mukaan luotettavuus on suoraan verrannollinen mittarin luotettavuuteen. Luotettavuus tarkoittaa laadullisessa kvalitatiivisessa tutkimuksessa ymmärtämistä (Stenbacka, 2001). Laadullisen tutkimuksen käsikirjan (2006) mukaan luotettavuutta kuvataan reliabiliteetilla, joka viittaa tutkimuksen toistettavuuteen, sekä validiteetilla, jolla tarkoitetaan sitä, että tutkimus mittaa sitä mitä sen on tarkoituskin mitata. Laadukas tutkimus syntyy reliabiliteetin ja validiteetin avulla ja luotettavuus onkin tutkimuksessa keskeisenä kysymyksenä. Kvalitatiivisia tutkimuksia tarkasteltaessa tulee muistaa se, että tavanomaiset hyvät tieteet vaativat uudelleenmäärittelyä kvalitatiivisen tutkimuksen todellisuuden sopeuttamiseksi. (Golafshani, 2003.)

Aineistoanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmistä, jonka avulla voidaan tehdä monenlaista tutkimusta. Se voidaan yksittäisen analyysimetodin lisäksi nähdä myös erilaisiin analyysikokonaisuuksiin liitettävänä väljänä teoreettisena kehyksenä. Useimmat laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmät pohjaavat periaatteessa jollain tavoin aineistoanalyysiin, kun se mielletään nähtyjen, kuultujen tai kirjoitettujen sisältöjen teoreettisena kehyksenä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009.)

Aineistoanalyysi voidaan esimerkiksi jakaa seitsemään vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe on tutkijan "herkistyminen", joka tarkoittaa sitä, että tutkija tuntee oman tutkimusaiheensa kirjallisuuden ja käsitteistön. Seuraava vaihe on aineiston teorisointi

ja sisäistäminen eli ajattelutyö. Kolmantena aineisto luokitellaan karkeasti keskeisimpiin luokkiin tai teemoihin. Neljännessä vaiheessa tutkimustehtävä ja käsitteet täsmennetään. Tämän jälkeen ilmiöiden esiintymistiheys sekä poikkeukset todetaan, sekä tehdään tarpeen mukaan uusi luokittelu. Seuraavassa vaiheessa ristiinvaloidaan, jolloin saatuja luokkia puolletaan ja horjutetaan aineiston avulla. Viimeiseksi tehdään johtopäätökset ja tulkinta, jolloin analyysin tuloksia tarkastellaan laajemmin. (Syrjäläinen, 1994.) Tuomen ja Sarajärven mukaan teoriaohjaavassa ja aineistolähtöisessä aineistoanalyysissä edetään samalla tavalla periaatteessa: 1.) aineiston pelkistäminen, eli redusointi, 2.) aineiston ryhmittely, eli klusterointi ja 3.) teoreettisten käsitteiden luominen, eli abstrahointi. Abstrahointi tapahtuu aineistolähtöisessä tavassa aineistolähtöisesti ja teoriaohjaavassa tavassa käsitteet tuodaan esille ennestään tuttuina ja tiedettyinä. (Tuomi & Sarajärvi, 2009.)

Aineistoanalyysi sopii kirjoitettujen sisältöjen arviointiin. Itse aineistoanalyysin käsite on laaja ja sitä voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta erään näkemyksen mukaan. Käsitteenä aineistoanalyysi voi sisältää sisällönanalyysia, jossa kuvataan dokumenttien sisältöä sanallisesti, tai sisällön erittelyä, jossa sisältöä kuvataan kvantitatiivisesti. Toiseksi voidaan tehdä analyysia aineistolähtöisesti, teorialähtöisesti tai teoriaohjaavasti. Viimeisen näkökulman mukaan voidaan pohtia metodologian merkitystä tutkimuksen luotettavuuden ja toteuttamisen kannalta. (Tuomi & Sarajärvi, 2009.)

4.2 Tutkimuksen aineisto

Tässä tutkimuksessa analysoitiin kahden eri kustantajan oppikirjoja, joissa käsitellään seksuaalikasvatusta. Analysoitavat oppikirjat valikoituivat sen mukaan, joissa kustantajien näkemysten mukaan käsitellään seksuaalikasvatuksen teemoja. Analysoitavien kirjojen kustantajat ovat Edukustannus ja Sanoma Pro Oy. Edukustannukselta analysoitavana olivat yläkoulun terveystiedon oppikirja Hippokrates 7–9 sekä alakoulun ympäristöopin oppikirjat LuontoOn 5 ja LuontoOn 6. Sanoma Pron analysoitavat oppikirjat olivat alakoulun ympäristöopin oppikirja Pisara 6, yläkoulun terveystiedon oppikirja Voimaa 7–9 sekä biologian oppikirjat Silmu Ihminen ja Koodi

Ihminen. Yhteensä aineisto käsitti 120 sivua analysoitavaa aineistoa, joissa käsiteltiin seksuaalikasvatuksen aihepiirejä.

4.3 Aineistonkäsittely

Aineistoa analysoitiin suhteessa POPS:n 2014 perusteisiin ja THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteisiin ja tavoitteisiin. Aineistoanalyysin tueksi tehtiin taulukko, johon molemmat tutkijat laittoivat omat havaintonsa oppikirjoista. Analyysi aloitettiin lukemalla oppikirjasta seksuaalikasvatuksen teemoja käsittelevät kappaleet. Tämän jälkeen taulukkoon merkittiin, miten hyvin tarkastellut kriteerit toteutuivat oppikirjassa. Kriteerien toteutuminen merkittiin seuraavasti: toteuttaa täysin = 2, toteuttaa osittain = 1 sekä ei toteuta lainkaan = 0. Analyysissa käytettiin rinnakkaiskoodausta, jossa molemmat tutkijat merkitsivät havaintonsa taulukkoon. Tämän jälkeen taulukot käytiin yhdessä läpi keskustellen ristiriitaisista näkemyksistä. Keskustelun avulla tutkijat toivat esille perustelut oman tulkintansa takana, jonka jälkeen muodostettiin yhteinen näkemys analyysista.

4.4 Analyysin kuvaus

Seuraavassa käydään läpi POPS 2014 tavoitteet ja THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoitteet, sekä käydään läpi tekijät, joiden perusteella periaatteiden ja tavoitteiden katsottiin toteutuvan tai jäävän toteutumatta.

4.4.1 POPS 2014 vuosiluokkien 3–6 kohdalla mainitut tavoitteet

1. Tavoitteissa mainitaan, että oppisisältöjen tulee liittyä ihmisen kasvun ja kehityksen vaiheisiin, sekä kehityksen ajankohtaisiin muutoksiin ja niiden yksilöllisen luonteen ymmärtämiseen (POPS 2014). Tämän voitiin katsoa toteutuvan, mikäli alakoulun oppikirjoissa oli käsitelty murrosiän muutokset, seksuaalista monimuotoisuutta ja yksilöllisyyttä.
2. Tavoitteissa tuodaan esille, että opetukseen tulee sisällyttää ikäkauden mukaista seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntymistä (POPS 2014). Tämän

voitiin katsoa toteutuvan, mikäli alakoulun oppikirjoissa käsiteltiin lisääntymistä. Lisäksi käsitellyt aiheet tuli käsitellä ikätasolle sopivalla tavalla, joka tarkoitti alakoulun oppikirjojen kohdalla sitä, että teksti oli sopivan lyhyt eikä asioita käsitelty liian yksityiskohtaisesti.

4.4.2 POPS 2014 vuosiluokkien 7–9 kohdalla mainitut tavoitteet

1. Kasvun ja kehityksen sisällöissä tuli POPS:n 2014 mukaan painottua identiteetin, minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentuminen, seksuaalinen kehittyminen, huolenpidon sekä perheen ja läheisten merkitys, mielen hyvinvointi ja itsensä arvostaminen sekä turvataidot (POPS 2014). Tämän tavoitteen nähtiin toteutuvan, kun kaikki edellä mainitut aiheet käsiteltiin oppikirjassa.
2. Terveysteen liittyvissä sisällöissä tulee POPS:n 2014 mukaan perehtyä seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyden eri osa-alueisiin ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuuteen (POPS 2014). Tämän tavoitteen katsottiin toteutuvan, kun seksuaaliterveyden sekä psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen puoli käsiteltiin. Lisäksi tuli tuoda ilmi seksuaalisen kehityksen yksilöllisyys huomioiden myös ne, jotka eivät sukupuolinnormeihin sopeudu.

4.4.3 THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet

1. Seksuaalikasvatuksen tulee olla ikätasolle sopivaa, ja siinä huomioidaan lapsen ja nuoren käsityskyky, sekä kehitystaso. Seksuaalikasvatusta mukautetaan sosiaalisten tekijöiden, kulttuurin ja sukupuolen mukaan. Sen tulee vastata nuorten todellisuutta. (Terveysteen ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Tämän kriteerin kohdalla kiinnitettiin huomiota tekstin pituuteen, ilmaisutapoihin ja yksityiskohtaisuuteen. Mitä nuoremmille oppilaille teksti oli suunnattu, sitä ytimekkäämpää, yksinkertaisempaa ja suurilinjaisempaa tekstin tuli olla. Nuorten todellisuuteen tai kulttuurisiin tekijöihin ei kiinnitetty huomiota, koska opettajan tulee itse muokata opetustaan omalle luokalle sopivaksi.

2. Lisäksi seksuaalikasvatuksen tulee perustua seksuaalisuutta ja lisääntymistä koskeviin ihmisoikeuksiin (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän perusteen kohdalla kiinnitettiin huomiota siihen, että oppikirjat tarjosivat sen tiedon, mikä tulee tarjota kaikille, jotta yksilöillä on mahdollisuus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan turvallisesti. Lisäksi oppikirjassa tuli käsitellä ihmisoikeuksia seksuaalisuuden kohdalla esimerkiksi niin, että siinä huomioitiin seksuaalinen erilaisuus ja itsemäärämisoikeudet. Lisäksi kirjassa tuli käsitellä seksuaalisuuteen liittyviä vastuita.
3. THL:n seksuaalikasvatuksen periaatteiden mukaan taustalla on kokonaisvaltainen käsitys hyvinvoinnista, terveys mukaan lukien. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Tämän periaatteen kohdalla tarkasteltiin, onko oppikirjassa huomioitu psyykinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi vai keskitytty vain yhteen tai kahteen kokonaisuuteen.
4. Neljännen periaatteen mukaan seksuaalikasvatuksen tulee perustua itsemäärämisoikeuteen, erilaisuuden hyväksymiseen ja sukupuolten tasa-arvoon (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän periaatteen voitiin katsoa toteutuvan, mikäli kirjassa tuotiin esille itsemäärämisoikeus, ihmisten erilaisuus ja kaikkien tasa-arvoinen kunnioitus.
5. Seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa syntymästä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän periaatteen kohdalla ajateltiin jo alun perin, ettei tämän ole mahdollista toteutua, sillä kyseessä on peruskoulun oppikirjojen tarkastelu.
6. Seksuaalikasvatus tulee nähdä keinona yhteiskunnan oikeudenmukaiselle ja myötätuntoiselle kehittämiselle, jossa voimaannutetaan yksilöitä ja yhteisöjä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän perusteen toteutumista tarkasteltiin tutkimalla, että huomioidaanko oppikirjassa esimerkiksi erilaisia seksuaalisia suuntautumisia vai keskitytäänkö kirjassa huomioimaan vain seksuaalinormeihin kuuluvia ihmisiä.
7. Viimeisen periaatteen mukaan seksuaalikasvatuksen tulee perustua tieteellisesti paikkansapitävään tietoon (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Oppikirjoja analysoitaessa kiinnitettiin huomiota siihen, sisältävätkö ne asiavirheitä tai onko jokin oleellinen tieto jätetty kokonaan tuomatta esiin.

4.4.4 THL:n hyvälle seksuaalikasvatukselle asettamat tavoitteet

1. Seksuaalikasvatuksen tulee edistää seksuaalisuuteen, asenteisiin, arvoihin ja eri elämäntyyliin suvaitsevaisesti, kunnioittavasti ja avoimesti suhtautuvaa sosiaalista ilmapiiriä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän tavoitteen kohdalla kiinnitettiin huomiota esimerkiksi siihen, mainittiinko tekstissä erilaisia seksuaalisia suuntautumisia ja erilaisia elämäntyyliä, sekä miten niistä kerrottiin.
2. Seksuaalikasvatuksessa tulee kunnioittaa sukupuolten eroja ja seksuaalista monimuotoisuutta, sekä tiedostaa sukupuolirooleja ja sukupuoli-identiteettiä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän tavoitteen kohdalla kiinnitettiin erityistä huomiota siihen, tuotiinko kirjassa esille seksuaaliseen monimuotoisuuteen kuuluvia asioita, kuten esimerkiksi erilaisia seksuaaliryhmiä. Lisäksi katsottiin, tarkasteltiinko asioita riittävän monipuolisesti, jotta jokainen lukija voi samaistua johonkin tekstissä käsiteltävään ryhmään. Tämän voidaan katsoa selkiyttävän ja vahvistavan yksilön sukupuoli-identiteettiä.
3. Kolmas tavoite on tarjota nuorille mahdollisuus tietoon ja ymmärrykseen perustuvaan päätöksentekoon, sekä vastuullisesti kumppaniaan ja itseään kohtaan toimimiseen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tavoitteen toteutumista analysoitiin tarkastelemalla, esiintyykö oppikirjoissa itsemääräämisoikeudet, toisen kunnioitus, omat ja toisen rajat ja niiden kunnioittaminen, sukupuolitaudit sekä raskauden ehkäisy.
4. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on varmistaa, että nuorilla on riittävät tiedot seksuaalisuudesta, ihmiskehosta sekä sen toiminnoista ja kehitymisestä (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän tavoitteen toteutumiseen vaadittiin, että kirjassa käsiteltiin murrosikään liittyvät fyysiset muutokset ja niiden vaikutus sukukypsyyteen.
5. Lisäksi tavoitteena on mahdollistaa lasten ja nuorten kehittyminen seksuaalisina olentoina. Tavoitteena on, että he oppivat ilmaisemaan tarpeitaan ja tunteitaan, muodostamaan oman seksuaali-identiteettinsä ja sukupuoliroolinsa, sekä kokevat seksuaalisuuden tavalla, joka tuottaa mielihyvää. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Tämän tavoitteen kohdalla

tarkasteltiin sitä, huomioidaanko kirjassa esimerkiksi erilaisia seksuaalisia suuntautumisia ja seksuaalisuuden erilaisia ilmaisemistapoja ikätasolle sopivalla tavalla.

6. Seksuaalikasvatuksen tavoitteena on varmistaa, että lapset ja nuoret saavat asianmukaisen tiedon seksuaalisuuden sosiaalisista, kognitiivisista, kulttuurisista, fyysisistä ja emotionaalisista näkökohdista. Näiden lisäksi tulisi varmistaa, että heillä on tiedot sukupuolitauti- ja HIV-tartunnan ehkäisemisestä, raskauden ehkäisystä sekä seksuaalisen pakottamisen torjumisesta. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Tämän tavoitteen kohdalla vaadittiin ikätasoista tietoa seksuaalisuuden eri osa-alueista niin, että yksilöllä on mahdollisuus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan ja ymmärtää omien toimintojen syy-seuraussuhteita.
7. Tavoitteena on varmistaa, että lapset ja nuoret oppivat taidot, jolla he voivat käsitellä parisuhteen ja seksuaalisuuden kaikkia näkökulmia (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän tavoitteen toteutumiseksi vaadittiin, että oppikirjassa oli käsitelty seksuaalisuuteen kuuluvia fyysisiä ja psyykkisiä asioita esimerkiksi seurustelun kohdalla. Lisäksi kirjan tuli tarjota tietoa ikätasolle sopivalla tavalla esimerkiksi itsetyydytyksestä, ehkäisystä ja sukupuolitaudeista, jotta sen voitiin katsoa tarjoavan riittävät tiedot seksuaalisuuden toteuttamiseen.
8. Yhtenä tavoitteena on tarjota lapsille ja nuorille tieto neuvonta- ja terveydenhuoltopalveluista sekä niiden käyttämisestä. Tämä tieto tulee tarjota varsinkin silloin, jos heillä on ongelmia tai kysymyksiä, jotka liittyvät seksuaalisuuteen. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Tämän tavoitteen katsottiin toteutuvan, mikäli oppikirjassa tuotiin esille erilaisia tahoja, joihin oppilas voi olla yhteydessä seksuaaliterveyteen liittyvissä asioissa. Tämän voitiin katsoa toteutuvan esimerkiksi silloin, jos terveydenhoitaja tai perheneuvola oli mainittu oppikirjassa.
9. Tavoitteena on myös kehittää lasten ja nuorten omaa kriittistä suhtautumistapaa pohtimalla seksuaalisuutta sekä eri arvoja ja normeja ihmisoikeuksien näkökulmasta (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Jotta tämän tavoitteen voitiin katsoa toteutuvan, tuli oppikirjassa käsitellä

seksuaalisuutta eri näkökulmista erilaisuuden kunnioittaminen huomioiden. Lisäksi omia ja muiden rajojen kunnioittamista sekä seksuaalista väkivaltaa tuli käsitellä.

10. Tavoitteena seksuaalikasvatuksella on mahdollistaa lapsille ja nuorille kyky (seksi)suhteiden muodostamiseen, joissa ovat vallalla tasa-arvo, vastavuoroinen kunnioitus ja ymmärrys kumppanin tarpeista ja rajoista. Tämän avulla torjutaan seksuaalista väkivaltaa ja hyväksikäyttöä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010.) Analyysissa kiinnitettiin huomiota siihen, onko kirjassa huomioitu esimerkiksi itsemääräämisoikeus, seksuaalinen väkivalta ja omat, sekä toisten rajat.
11. Viimeisenä tavoitteena on mahdollistaa kyky tunteista, suhteista ja seksuaalisuudesta puhumiseen ja siihen vaadittavan kielen omaksuminen (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 2010). Tämän tavoitteen katsottiin toteutuvan, mikäli kirjassa tuotiin esille eri tahoja, joiden kanssa seksuaaliterveyteen liittyvistä asioista voi puhua ja kannustettiin puhumaan asioita.

(Kts. alkuperäinen julkaisu: WHO Regional Office for Europe and BZgA. Standards for Sexuality Education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists.)

5 Tulokset

5.1 Miten analysoidut oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta POPS:n 2014 mukaan

Taulukko 1. POPS:n 2014 seksuaalikasvatukselle asetettujen kriteerien toteutuminen analysoitujen alakoulun oppikirjojen osalta. Toteuttaa täysin = 2, toteuttaa osittain = 1 ja ei toteuta lainkaan = 0.

	Luonto On 5	Pisara 6	Luonto On 6
Ihmisen kasvun ja kehityksen vaiheet, kehityksen ajankohtaiset muutokset ja niiden yksilöllisen luonteen ymmärtäminen	2	1	2
Ikäkauden mukaista seksuaalista kehitystä ja ihmisen	2	2	2

lisääntymistä tulee sisällyttää opetukseen.			
---	--	--	--

LuontoOn 5 ja LuontoOn 6 –oppikirjoissa POPS:n vuosiluokille 3–6 asettamat tavoitteet toteutuvat. Niissä käydään läpi ikäkauden mukaista seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntyminen käsitellään. Molemmissa kirjoissa käydään läpi myös ihmisen kasvun ja kehityksen vaiheet, kehityksen ajankohtaiset muutokset ja niiden yksilöllinen luonne pyritään ymmärtämään. Ikäkauden mukainen seksuaalinen kehitys toteutuu myös Pisara 6 –oppikirjassa, mutta ihmisen kasvun ja kehityksen vaiheet käsitellään vain osittain. Pisara 6 –oppikirja keskittyy tunne-elämän ja identiteetin käsittelyyn fyysisten tai psyykkisten muutosten sijaan. (Kts. Taulukko 1.)

Taulukko 2. POPS:n 2014 seksuaalikasvatukselle asetettujen kriteerien toteutuminen analysoitujen yläkoulun oppikirjojen osalta. Toteuttaa täysin = 2, toteuttaa osittain = 1 ja ei toteuta lainkaan = 0.

	Silmu Ihminen	Koodi Ihminen	Voimaa 7-9	Hippokrates 7-9
Kasvun ja kehityksen sisällöissä painottuvat identiteetin, minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentuminen, seksuaalinen kehittyminen, huolenpidon sekä perheen ja läheisten merkitys, mielen hyvinvointi ja itsensä arvostaminen sekä turvataidot.	0	0	2	2
Terveysteen liittyvissä sisällöissä perehdytään seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyden eri osa-alueisiin ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuuteen.	0	0	2	2

Yläkoulun oppikirjojen kohdalla Silmu Ihmisen ja Koodi Ihmisen ei voida katsoa toteuttavat POPS:n 2014 vuosiluokille 7–9 asetettuja tavoitteita, sillä niissä on keskitytty lähinnä murrosiän muutoksiin biologian näkökulmasta sekä ihmisen lisääntymiseen. Voimaa 7–9 ja Hippokrates 7–9 –oppikirjojen osalta POPS:n 2014 vuosiluokille 7–9 asetettujen tavoitteiden voidaan katsoa toteutuvan, sillä molemmissa oppikirjoissa käsitellään kasvua, kehitystä ja seksuaalisuutta monelta eri näkökulmalta. (Kts. Taulukko 2.) Ne huomioivat ihmisen kehityksen psyykkisen, biologisen ja fyysisen puolen, sekä lisäksi huomioivat seksuaalisuuden ja sen monimuotoisuuden. Lisäksi

oppikirjoissa huomioidaan minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentuminen, sekä läheisten merkitys kasvuun ja kehitykseen. Myös turvataitoja on molemmissa oppikirjoissa käsitelty.

5.2 Miten analysoidut oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteita

Taulukko 3. Hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet THL:n mukaan ja niiden ilmeneminen analysoiduissa oppikirjoissa. Toteuttaa täysin = 2, toteuttaa osittain = 1 ja ei toteuta lainkaan = 0.

	Luonto On 5	Pisara 6	Luonto On 6	Silmu Ihminen	Koodi Ihminen	Hippo- krates 7–9	Voimaa 7–9
ikätasolle sopiva	2	2	2	2	2	2	2
ihmisoikeudet	2	2	2	0	0	2	2
käsitys hyvinvoinnista	2	2	2	1	1	2	2
itsemääräämisoikeus, tasa-arvo, erilaisuus	2	0	2	1	0	2	2
alkaa syntymästä	1	1	1	1	1	1	1
voimaannuttaminen	0	0	2	1	1	2	2
tieteellinen perusta	0	2	2	0	2	0	2

Kuten taulukosta 3 voidaan nähdä, kaikkien analysoitujen oppikirjojen katsottiin olevan ikätasolle sopivia. Alakoulun oppikirjoissa tekstiä on määrällisesti vähemmän kuin yläkoulun oppikirjoissa. Lisäksi valitut aihealueet ovat ikätasolle sopivia ja seksuaalikasvatuksen aiheita käsitellään laajemmin yläkoulun kuin alakoulun oppikirjoissa. Tyypillisiä alakoulun oppikirjojen aiheita ovat murrosiän muutokset, ihmissuhteet, tunnetaidot sekä vastuu itsestä ja muista. Yläkoulun biologian kirjoissa tyypillisiä seksuaalikasvatusta käsitteleviä aiheita ovat lisääntyminen, sukupuolielinten rakenne ja toiminta sekä sukupuolihormonit. Yläkoulun terveystiedon oppikirjoissa aiheet taas käsittelevät esimerkiksi seksuaalisuuden monimuotoisuutta, seurustelua, raskautta ja sen ehkäisyä, sukupuolitauteja sekä murrosikä.

Seuraavat katkaistut otteet ovat alakoulun ympäristöopin kirjasta ja yläkoulun terveystiedon kirjasta. Molemmat käsittelevät siemensyöksyä. Alakoulun oppikirjassa

siemensyöksy käsitellään muutamalla lauseella, kun taas yläkoulun oppikirjassa aihetta käsitellään yksityiskohtaisemmin.

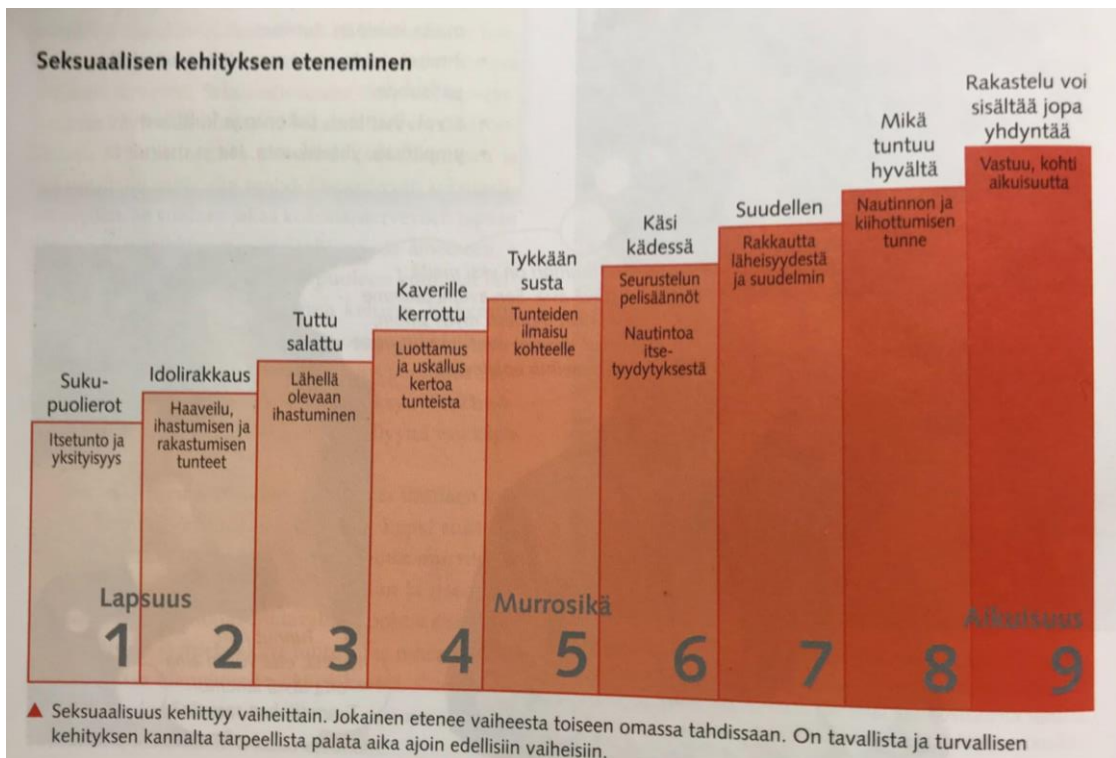
“Samalla peniksestä voi purkautua siemennestettä eli tulee siemensyöksy.” LuontoOn 5, 113.

“Erektioihin voi liittyä siemensyöksyjä. Siemensyöksyssä siemenneste tulee ulos virtsaputkea pitkin peniksen päästä. Siemensyöksyt alkavat pojilla noin 13–14 vuoden ikäisenä. Siemenneste eli sperma on vaaleaa nestettä, joka sisältää siittiöiden lisäksi rakkularauhasten ja eturauhasen tuottamaa nestettä. Siemensyöksyssä nestettä tulee yleensä noin ruokalusikallisen verran.” Voimaa 7–9, 112.

LuontoOn 5, LuontoOn 6, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjat toteuttivat periaatetta, jonka mukaan seksuaalikasvatuksen tulee perustua seksuaalisuutta ja lisääntymistä koskeviin ihmisoikeuksiin. Tämän katsottiin toteutuvan, koska edellä mainituissa oppikirjoissa on ikätasoon sopivalla tavalla tuotu esille se tieto, minkä voidaan katsoa kuuluvan kaikille, ja joita yksilö tarvitsee oman seksuaalisuutensa toteuttamisen perustaksi. Oppikirjoissa on huomioitu erilaisuus ja kaikkien tasa-arvoinen kohtelu. Lisäksi näissä oppikirjoissa tuodaan esille yksilön itsemääräämisoikeus ja käsitellään seksuaalista väkivaltaa. Silmu Ihminen 7–9 ja Koodi Ihminen 7–9 toteuttavat tätä periaatetta vain osittain, koska siinä on huomioitu vain seksuaalisuuden biologinen puoli. Näin ollen oppikirjoissa jää käsittelemättä tärkeitä teemoja, kuten itsemääräämisoikeus ja seksuaalisuuden moninaisuus.

Kaikkien muiden oppikirjojen taustalla on kokonaisvaltainen käsitys hyvinvoinnista, jolloin niissä huomioidaan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen puoli. Kuitenkin biologian oppikirjat Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen käsittelevät asioita vain biologisesta näkökulmasta. Näin ollen oppikirjoissa käsitellään ainoastaan lisääntyminen, hormonitoiminta ja sukuelinten rakenteet.

LuontoOn 5, LuontoOn 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjojen seksuaalikasvatus perustuu itsemääräämisoikeuteen, erilaisuuden hyväksymiseen sekä sukupuolten tasa-arvoon. Pisara 6 –oppikirjassa erilaisuus on huomioitu osittain. Tämä käy ilmi siinä, että kirjassa kerrotaan murrosiän tapahtuvan eri tahtiin yksilöiden välillä, mutta ulkoisten ominaisuuksien erilaisuutta ei tuoda kirjassa esille. Koodi Ihminen –oppikirjan tekstissä ei tuoda erilaisuutta esille millään tavalla. Kuitenkin kirjassa on yksi tehtävä, jossa ohjataan etsimään tietoa seksuaalisuuteen kuuluvasta erilaisuudesta. Näin sen voidaan osittain katsoa tukevan seksuaalista erilaisuutta lisäämällä tietoisuutta. Silmu Ihminen –oppikirjassa ei huomioida itsemääräämisoikeutta, tasa-arvoa tai erilaisuutta millään tavalla, vaan siinä keskitytään seksuaalisuuden biologiseen puoleen.



Kuva 1. Seksuaalisen kehityksen eteneminen. Voimaa 7–9 s. 116.

Minkään tarkastelluista oppikirjoista ei voida sanoa alkavan syntymästä, sillä oppikirjat on tarkoitettu vuosiluokille 5–9. Kuitenkin osassa kirjoissa mainitaan se, että seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa jo syntymästä ja niissä on esitelty seksuaalisuuden portaat, joilla kuvataan ikätasoista seksuaalisen kehityksen etenemistä. (Kts. Kuva 1.)

LuontoOn 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjojen voidaan katsoa toteuttavan voimaannuttamisen periaatetta, sillä niissä huomioidaan ikätason mukaisesti asioita

laajasti ja monesta eri näkökulmasta. LuontoOn 5 ja Pisara 6 –oppikirjat toteuttavat voimaannuttamista osittain, koska niissä on huomioitu ainoastaan asioiden näkökulmana valtaväestö. Tällä tarkoitetaan sitä, että jos edustaa seksuaalinormeja, niin oppikirjojen voidaan katsoa voimaannuttavan. Jos taas kuuluu esimerkiksi seksuaalivähemmistöön, ei kirjan voida katsoa olevan voimaannuttava, sillä se ei huomioi marginaaliryhmiä. Esimerkiksi seuraava siteeraus Pisara 6 –kirjasta toteaa seksin kuuluvan aikuisuuteen, vaikka kaikilla seksi ei koskaan ole osa elämää.

“Sukupuolinen kanssakäyminen eli seksi kuuluu aikuisuuteen. Sitä kannattaa harrastaa vasta silloin, kun on itse siihen valmis ja kun rakastaa toista hyvin paljon.” Pisara 6, 45.

Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen -oppikirjojen ei voida katsoa tukevan voimaannuttamista, sillä näissä huomioidaan vain seksuaalikasvatuksen biologinen puoli.

Viimeisen periaatteen mukaan seksuaalikasvatuksella tulisi olla tieteellinen perusta. Pisara 6, LuontoOn 6, Koodi Ihminen ja Voimaa 7–9 –oppikirjat eivät sisällä asiavirheitä, jolloin niiden voidaan katsoa tukevan tätä periaatetta. LuontoOn 5, Silmu Ihminen ja Hippokrates 7–9 –oppikirjoissa esiintyy ainakin yksi asiavirhe, tai asia on esitetty niin, että se voidaan tulkita väärin. Näin ollen niiden voidaan katsoa tukevan tätä periaatetta osittain. Esimerkiksi seuraavassa otteessa on asiavirheenä hormonaalisen ehkäisyn täydellinen luotettavuus.

“Raskauden alku ei yhdistelmäehkäisyvalmistetta käyttävällä naisella voi olla mahdollinen, koska naisen elimistössä ei ole kehittynyt hedelmöittymään valmista munasolua.” Silmu Ihminen, 111.

5.3 Miten analysoidut oppikirjat tukevat seksuaalikasvatusta THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen tavoitteiden mukaan

Taulukko 4. Hyvän seksuaalikasvatuksen tavoitteet THL:n mukaan ja niiden ilmeneminen tarkastelluissa oppikirjoissa. Toteuttaa täysin = 2, toteuttaa osittain = 1 ja ei toteuta lainkaan = 0.

	Luonto On 5	Pisara 6	Luonto On 6	Silmu Ihminen	Koodi Ihminen	Hippo-krates 7–9	Voimaa 7–9

Suvaitsevaisuuden lisääntyminen.	2	2	2	1	0	2	2
Seksuaalisuuden monimuotoisuuden ja erojen hyväksyminen. Sukupuoliroolien ja -identiteetin tiedostaminen.	2	2	1	1	1	2	2
Tiedon saaminen omien valintojen pohjaksi, vastuullisuus.	2	2	0	1	1	2	2
Riittävät tiedot.	2	1	1	1	1	2	2
Oman seksuaalisuuden kehittymisen mahdollistaminen	2	2	0	1	1	2	2
Tiedot seksuaalisuuden erilaisista näkökulmista, esim. ehkäisy, sukupuolitaudit, väkivallan torjuminen.	2	2	0	0	1	2	2
Riittävät taidot toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan.	2	2	0	1	1	2	2
Tarjota tieto palveluista.	2	1	1	1	1	2	2
Kriittinen ajattelu.	1	2	2	1	1	2	2
Tasa-arvoisen suhteen muodostaminen.	1	2	2	1	1	2	2
Kyky puhua seksuaalisuudesta	2	1	2	1	1	2	2

Taulukosta 4 voidaan nähdä, että LuontoOn 5, LuontoOn 6, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjojen voitiin katsoa tukevan suvaitsevaisuuden lisääntymistä, sillä niissä on käsitelty seksuaalisuuden monimuotoisuutta ja ihmisten erilaisuutta. Lisäksi niissä on huomioitu erilaisia teemoja, kuten erilaiset perherakenteet. Silmu Ihminen keskittyy ainoastaan seksuaalisuuden biologiseen puoleen, eikä toteuttanut tätä tavoitetta. Näin ollen mitään edellä mainituista teemoista ei käsitellä kyseisessä oppikirjassa. Koodi Ihminen toteuttaa tätä tavoitetta osittain, sillä siinä yhdessä tehtävässä huomioidaan sukupuoliroolien ja -identiteetin tiedostaminen. Tässä kirjan

tehtävässä lukija johdatellaan tutkimaan seksuaalista monimuotoisuutta ja erilaisuutta. Kuitenkaan itse tekstissä ei ole näistä asioista mitään mainintaa, vaan siinä on keskitytty ainoastaan seksuaalisuuden biologiseen puoleen. Seuraavassa on Koodi Ihminen -oppikirjassa sivulla 124 esiintyvän tehtävän 7 osiot a, c, ja d, jotka johdattavat seksuaalisuuden monimuotoisuuteen ja erilaisuuteen:

“a. Pieni osa syntyvistä vauvoista määritellään intersukupuoliseksi. Selvitä, mitä intersukupuolisuus tarkoittaa.”

“c. Biologinen sukupuoli ei aina määrittele ihmisen sukupuoli-identiteettiä. Selvitä, mitä seuraavat käsitteet tarkoittavat:

- 1. sukupuoli-identiteetti*
- 2. transsukupuolisuus.”*

“d. Pohdi, onko tavanomainen tapa jakaa ihmiset miehiin ja naisiin perusteltu.”

LuontoOn 5, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjoissa tuodaan esille seksuaalisuuden monimuotoisuutta käsittelemällä erilaisia seksuaaliryhmiä. Näin ollen ne toteuttavat tavoitetta, jonka mukaan seksuaalikasvatuksessa tulee kunnioittaa sukupuolten eroja ja seksuaalista monimuotoisuutta sekä tiedostaa sukupuolirooleja ja sukupuoli-identiteettejä. LuontoOn 6 –oppikirjan ei voida katsoa toteuttavan tätä tavoitetta, koska siinä ei huomioida seksuaalista monimuotoisuutta ja erilaisuutta. Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen -oppikirjojen ei voida katsoa toteuttavan tätä kriteeriä ollenkaan, koska niissä on lähinnä keskitytty vain biologiseen näkökulmaan.

Oppikirjojen tulisi tarjota nuorille mahdollisuus tietoon ja ymmärrykseen perustuvien päätöksien tekemiseen, sekä vastuullisesti kumppaniaan ja itseään kohtaan toimimiseen. LuontoOn 5, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 toteuttavat näitä tavoitteita käsittelemällä itsemääräämisoikeutta, rajoja ja niiden kunnioittamista, sekä sukupuolitauteja ja niiden ehkäisyä ikätasolle sopivalla tavalla. Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen eivät toteuta tavoitetta, sillä niissä ei käsitellä mitään edellä mainituista teemoista. LuontoOn 6 –oppikirja taas toteuttaa tavoitetta osittain koska kirja jättää esimerkiksi sukupuolitaudit ja raskauden ehkäisyn kokonaan mainitsematta, mutta käsittelee itsemääräämisoikeutta sekä rajoja kattavasti.

LuontoOn 5, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 kirjat varmistavat, että nuoret saavat riittävät tiedot seksuaalisuudesta, ihmiskehosta sekä sen toiminnoista ja kehityksestä. LuontoOn 6, Pisara 6, Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen eivät tätä tavoitetta täytä, sillä näissä oppikirjoissa ei käsitellä joko riittävästi tai lainkaan murrosiän fyysisiä muutoksia, tai niiden vaikutusta sukukypsyyteen. Pisara 6 -kirja esimerkiksi käsittelee murrosiän fyysisiä muutoksia vain muutamalla lauseella:

“Murrosikä eli muutos lapsesta nuoreksi tapahtuu kaikilla omassa rytmissään, noin 10–16 –vuotiaana. Silloin omassa kehossa ja mielessä tapahtuu paljon muutoksia -- Murrosiän alkaessa aivot alkavat tuottaa säätelyhormonia. Se käynnistää pojilla kiveksissä ja tytöillä munasarjoissa sukuhormonien tuotannon. --” Pisara 6, 41.

LuontoOn 5, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 mahdollistavat lasten ja nuorten kehittymisen seksuaalisina olentoina. Ne mahdollistavat myös sen, että lapset ja nuoret oppivat ilmaisemaan tarpeitaan ja tunteitaan, muodostamaan oman seksuaali-identiteettinsä ja sukupuoliroolinsa, sekä kokemaan seksuaalisuuden tavalla, joka tuottaa mielihyvää. Näissä kirjoissa huomioidaan erilaisia seksuaalisia suuntautumisia ja erilaisia seksuaalisuuden ilmaisemisen tapoja. LuontoOn 6 toteuttaa näitä tavoitteita osittain, koska siinä on huomioitu esimerkiksi seurustelu ja seksuaalisuuteen liittyvä läheisyys, mutta esimerkiksi erilaiset seksuaaliset suuntautumisot on jätetty käsittelemättä. Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen eivät tätä tavoitetta toteuta koska niissä on huomioitu ainoastaan seksuaalikasvatuksen biologinen näkökulma.

LuontoOn 5, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 -oppikirjoissa on huomioitu ikätasolle sopivan laajuisesti seksuaaliterveyteen liittyviä asioita, joiden pohjalta yksilöllä on mahdollisuus toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan ja ymmärtää syy-seuraussuhteita.

“Jos yhdyntän tarkoituksena ei ole hankkia lapsia, käytetään ehkäisyä. Ehkäisyvälineitä on erilaisia. Esimerkiksi nainen voi syödä ehkäisytabletteja, jotka lääkäri on määrännyt. Mies voi käyttää kondomia, jonka hän laittaa peniksen päälle. Kondomi suojaa molempia myös sukupuolitaudeilta.” LuontoOn 5, 115.

“Ehkäisyvälinettä tulee käyttää oikealla tavalla, jotta sen teho säilyy. -- Kondomi suojaa raskaudelta ja ainoana ehkäisyvälineenä myös seksitaudeilta. -- Myös naisille on

olemassa oma naisten kondomi. -- Joskus kondomi saattaa rikkoutua tai pilleri unohtua. Tällöin ehkäisy on epävarmaa, ja tytön on mahdollista tulla raskaaksi. -- Jälkiehkäisytabletteja on kahdenlaisia.” Voimaa 7–9, 132.

Koodi Ihminen on oppikirjoista ainoa, jonka ei voida katsoa toteuttavan tätä tavoitetta ollenkaan, koska kirjassa ei käsitellä esimerkiksi sukupuolitauteja tai raskauden ehkäisyä millään tavalla. LuontoOn 6 ja Silmu Ihminen toteuttavat tätä tavoitetta osittain. LuontoOn 6 -oppikirjassa ei käsitellä esimerkiksi yhdyntää, sukupuolitauteja tai ehkäisymenetelmiä, mutta turvataidot on tuotu esille. Silmu Ihminen on keskittynyt seksuaalikasvatuksen biologiseen puoleen, mutta siinä on kuitenkin tuotu esille yhdistelmäehkäisy raskauden ehkäisyn kohdalla. Kuitenkin muut ehkäisymenetelmät, sukupuolitaudit ja turvataidot on jätetty käsittelemättä.

LuontoOn 5, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjoissa tuotiin riittävästi tietoa, jolla yksilön on mahdollista toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan. Biologian oppikirjat Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen eivät tavoitetta toteuttaneet kirjojen keskittyessä vain seksuaalikasvatuksen biologiseen näkökulmaan. Osittain tätä tavoitetta tukee LuontoOn 6, sillä siinä on huomioitu asiat kuten seurustelu ja turvataidot, mutta esimerkiksi raskauden ehkäisystä ei ole mitään mainintaa.

Yhtenä tavoitteena on tarjota tieto palveluista, jolloin tavoitteen toteutumiseen vaadittiin, että kirjassa oli tuotu esille seksuaaliterveyspalvelut. Tämän tavoitteen toteuttavat oppikirjoista LuontoOn 5, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9. Näin ollen LuontoOn 6, Pisara 6, Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen -oppikirjoissa tämä tavoite jää toteutumatta.

Kriittisen suhtautumistavan kehittymisen tavoitetta tukevat oppikirjoista LuontoOn 6, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9. Näissä käsitellään seksuaalisuuteen liittyviä erilaisia arvoja ja normeja. Ihmisoikeudet otetaan esille seksuaalikasvatuksen osana. Kirjat tukevat erilaisuuden hyväksymistä ja kunnioittamista. LuontoOn 5, Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen eivät tätä tavoitetta toteuta, sillä niissä ei ole ohjattu kriittisyyteen tai erilaisuuden hyväksymiseen.

Tavoitetta tasa-arvoisen suhteiden luomisen mahdollistamiseen tukevat LuontoOn 6, Pisara 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9. Näissä oppikirjoissa käsitellään ikätasolle

sopivalla tavalla seurustelusuhteita, toisen kunnioittamista sekä tarpeita ja rajoja. Oppikirjoissa tuodaan esille itsemääräämisoikeus sekä kerrotaan seksuaalisesta väkivallasta ja sen torjumisesta. Biologian oppikirjat Silmu ihminen ja Koodi Ihminen eivät toteuta tätä tavoitetta lainkaan. Molemmissa kirjoissa huomioidaan vain seksuaalikasvatuksen biologinen näkökulma. Myöskään LuontoOn 5 –oppikirjan ei voida katsoa tukevan tätä tavoitetta, sillä kirjassa ei ole mitään mainintaa seurustelusuhteista tai siihen liittyvistä asioista.

LuontoOn 5, LuontoOn 6, Hippokrates 7–9 ja Voimaa 7–9 –oppikirjat kannustavat puhumaan seksuaalisuudesta. Lisäksi kirjoissa mainitaan taho, johon voi halutessaan olla yhteydessä seksuaaliterveyteen liittyen.

“Joskus seksuaalisuuteen liittyvien asioiden pohdiskelu aiheuttaa hämmennystä. Asioista keskusteleminen yhdessä aikuisen tai ystävän kanssa voi auttaa suhtautumaan luontevasti.” LuontoOn 6, 31.

“Seksiin, seksuaalisuuteen, raskauden ehkäisyyn ja seksitauteihin liittyy niin monenlaisia asioita, että niiden pohtimisessa kannattaa käyttää ammattilaisia avuksi. Koululaisena voit aina kääntyä kouluterveydenhoitajan puoleen.” Hippokrates 7–9, 190.

Silmu Ihminen ja Koodi Ihminen keskittyvät vain seksuaalikasvatuksen biologiseen puoleen, eikä seksuaalisuudesta puhumiseen kannusteta lainkaan. Tämän vuoksi katsottiin, etteivät nämä kirjat tue tätä tavoitetta. Myöskään alakoulun oppikirja Pisara 6 ei tue tätä tavoitetta, sillä siinäkin ei ole mainintaa eri tahoista, joihin voi olla yhteydessä. Lisäksi näissä oppikirjoissa ei kannusteta puhumaan asioista avoimesti kenenkään kanssa.

6 Pohdinta

Seksuaalisuus on osa ihmisen persoonallisuutta ja yksi ihmisen perustarpeista (WHO, 2017). POPS 2014 peräänkuuluttaa oppilaan ainutlaatuisuutta. Sen mukaan oppiessa rakennetaan omaa identiteettiä, maailmankuvaa ja ihmiskäsitystä. Oppimisen ohella oppilas muovaa suhdettaan yhteiskuntaan ja muihin ihmisiin, mutta myös omaan itseensä. (POPS 2014.) Seksuaalikasvatus kouluissa koetaan usein hankalaksi aiheeksi opettaa (Kontula & Meriläinen, 2007). Vaikkakin seksuaalikasvatus saatetaan kokea

haasteellisena koulumaailmassa, se on silti tärkeä osa oppilaan kasvua ja kehitystä. Tämän vuoksi sitä ei voida ohittaa koulun arjessa. Sen sijaan opettajia tulisi kouluttaa enemmän seksuaalikasvatuksen aihepiireihin, jotta opettajat eivät kokisi sen opettamista niin vaikeaksi. Niin kuin Bustonin ym. (2002) tutkimuksesta käy ilmi, opettajan itseluottamus korreloi sitä, miten luontevasti aihetta kykenee opettamaan.

THL:n julkaisemassa seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelmassa 2014-2020 (2016) tuodaan esille se, ettei terveystiedon kirjoissa esitettyä tietoa arvioida kenenkään toimesta systemaattisesti tai normikriittisesti (Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020, 2016). Oppikirjojen osalta tulee siis muistaa, että oppikirja ei ole POPS, eikä se välttämättä toteuta asetettuja tavoitteita, vaikka sitä käytettäisi opetuksen tukena. Tulee muistaa, että viime kädessä opettaja on luokassa se, joka tekee pedagogiset ratkaisut. Opettajalla on valta käyttää oppimateriaalia tai olla käyttämättä sitä. Opettajalla on valta ja vastuu tarkastella kriittisesti omaa opetustaan: toteutuuko POPS:n tavoitteen opetuksessa vai ei.

UNESCO:n ja muiden Yhdistyneiden kansakuntien järjestöjen mukaan seksuaalikasvatusta tulee tarjota nuorille kulttuurisensitiivisesti. Sen avulla on mahdollisuus tällöin tutkia omia asenteita ja arvoja, sekä harjoitella taitoja, joita tarvitaan oman seksuaalisuuden toteuttamiseen. (The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2009.) THL tuo esille kulttuurien erot siinä, miten avoimesti seksuaalisuudesta puhutaan. Kulttuurien kohtaamista ja niiden ymmärtämistä voidaan kuitenkin edistää avoimella keskustelulla. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.) Monikulttuurisuutta ei siis sovi sivuuttaa opetuksessa. Se tuo oman lisänsä seksuaalikasvatukselle, sillä eri kulttuureissa ja uskonnoissa on erilaisia näkemyksiä siitä. Kuitenkin Suomessa opetusta ohjaa POPS ja se määrittää, minkälaisia tietoja ja taitoja oppilaille tulisi tarjota. Entäpä jos jonkin kulttuurin edustajien näkemys eroaa POPS:sta? Onko vanhemmilla oikeus kieltää lapsensa osallistuminen opetukseen esimerkiksi seksuaalikasvatuksen osalta? Nämä ovat kysymyksiä, joihin tulee mielestämme olla vastaukset valmiina ennen kuin seksuaalikasvatusta lähdetään toteuttamaan.

Tämän tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että kaikki kirjat toteuttivat POPS:n 2014 seksuaalikasvatukselle asetettuja kriteereitä hyvin. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että POPS:ssa 2014 seksuaalikasvatuksen kriteerit eivät ole tarkasti määriteltyjä. Näin ollen kriteerit täyttyvät helposti, vaikka oppikirja ei sisällöllisesti käsittelesikään kaikkia seksuaalikasvatuksen aihepiirejä. Tuloksista kävi ilmi myös, että THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoitteet eivät toteutuneet yhtä kattavasti. Tämän voidaan olettaa johtuvan siitä, että THL:n periaatteet ja tavoitteet on määritelty tarkemmin. Tuloksista kävi ilmi, että parhaiten näitä periaatteita ja tavoitteita toteuttivat yläkoulun terveystiedon oppikirjat ja heikoiten biologian oppikirjat. Alakoulun oppikirjat olivat sisällöltään suppeampia, jonka voidaan olettaa johtuvan siitä että ne ovat suunnattu alakouluikäisille.

POPS 2014 antaa seksuaalikasvatukselle hyvin laveat raamit, toisin kuin THL. Tämä saattaa selittyä sillä, että THL on perehtynyt terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen ja näin ollen seksuaalisuuteen liittyvät asiat ovat myös painottuneet enemmän heidän esille tuomissaan seksuaalikasvatuksen periaatteissa ja tavoitteissa. Opetushallitus taas tuo esille POPS:ssa 2014 oman näkemyksensä siitä, mitä seksuaalikasvatuksen teemoja tulisi opettaa. Opetushallituksessa yritetään pohtia ryhmässä ne asiat, joiden katsotaan olevan tarpeellisia kaikille saavuttaa. Jos siis opetushallitus ei anna painoarvoa seksuaalikasvatukselle, on selvää, että tavoitteet ovat ympäröityjä ja helpommin saavutettavissa, kuin organisaation, joka on seksuaalikasvatukseen perehtynyt. Vaikka seksuaalikasvatus mielletään usein hankalaksi aiheeksi, sitä tulisi kenties käsitellä POPS:ssa nykyistä laajemmin. Seksuaaliterveys on kuitenkin osa ihmisen kokonaisvaltaista hyvinvointia, samoin kuin fyysinen ja psyykinen terveys.

Minkään tarkasteltujen oppikirjojen ei voida sanoa tukevan seksuaalikasvatuksen periaatteissa esille tuotua kohtaa: alkaa syntymästä. Tämä selittyy sillä, että oppikirjat ovat peruskoulun oppikirjoja, ja Suomessa oppivelvollisuus alkaa 7-vuotiaana. Vanhempien tulisikin siis antaa lapsilleen seksuaalikasvatusta ikätasonsa mukaisesti, jolloin sen voidaan katsoa alkavan syntymästä. Monet oppikirjat kuitenkin tuovat esille sen, että seksuaalisuus on mukana ihmisen elämässä heti syntymästä asti.

LuontoOn 5 ja LuontoOn 6 –kirjat täydentävät toinen toisiaan. Kuudennen luokan kirja jättää esimerkiksi paljon murrosiän fyysisiä muutoksia käsittelemättä, sillä ne on

käsitelty jo viidennen luokan kirjassa. Kirjat erikseen tarkasteltuina eivät siis täytä THL:n seksuaalikasvatuksen vaatimuksia täydellisesti, mutta jos niitä tarkastelee kokonaisuutena, suuri osa tärkeistä asioista tulee kyllä käsitellyksi. Ne ovat kuitenkin ympäristöopin eivätkä terveystiedon oppikirjoja, jolloin seksuaalikasvatuksesta on jossain määrin ollut pakkokin hieman supistaa.

Pisara 6 –kirjassa erityisesti seksuaalikasvatuksen tavoitteet jäävät puutteellisiksi. Kustantaja ei lähettänyt tutkimukseen kuin kyseisen kirjan sarjasta. Tämän perusteella voitaisiin olettaa, että koko Pisara –sarjassa seksuaalikasvatusta on käsitelty hyvin suppeasti. Pisara 5 –kirjassa kuitenkin oli ainakin otsikkotasolla viitteitä seksuaalikasvatuksesta, joten saattaa olla, että 5. luokan kirja täydentää 6. luokan kirjaa samoin kuten LuontoOn –sarjassa.

Kaikki kolme alakoulun ympäristöopin analysoitua oppikirjaa, LuontoOn 5, LuontoOn 6 ja Pisara 6, ovat tietomäärässä huomattavasti suppeampia ja yksinkertaistempia kuin yläkoulun oppikirjat. Ikätasolle sopivuus on kuitenkin suuressa roolissa seksuaalikasvatuksessa, eikä alakoululaisilta näin voidakaan edellyttää yhtä suurta määrää tietoa kuin yläkouluikäisiltä. Alakouluikäisille riittää esimerkiksi tieto siitä, mitä sukupuolitaudit ovat, mutta yläkoululaisen on jo hyvä tietää tarkemmin eri taudeista, niiden ehkäisykeinoista ja toimenpiteistä mahdollisen tartunnan saatuaan.

Koodi Ihminen ja Silmu Ihminen taas tarkastelevat seksuaalikasvatusta hieman eri näkökulmasta, sillä oppikirjat on tarkoitettu yläkoulun biologian opiskeluun. Tämä osaltaan selittää myös suppeamman seksuaalikasvatuksen edellä mainituissa kirjoissa, sillä esimerkiksi nuoren ihmissuhteet eivät varsinaisesti kuulu biologiaan. Koska kirjoilla on vahva biologiapohjaisen faktatiedon jakajan rooli, tunne-elämän saralta se jää vajavaiseksi. Toisaalta nämä tunne-elämän muutokset on melko kattavasti esitelty saman kustantajan terveystiedon kirjassa eli niitä ei täysin ole sivuutettu.

Voimaa 7–9 ja Hippokrates 7–9 ovat oppikirjoista selkeästi kattavimmat seksuaalikasvatuksen osalta. Tämä selittyy epäilemättä sillä, että nämä kaksi oppikirjaa ovat yläkoulun terveystiedon oppimateriaaleja. Terveystiedossa sekä fyysinen, että psyykinen kehitys ovat keskiössä, joten on ymmärrettävää, että ne käsitellään laajasti myös oppiaineen oppikirjoissa. Oli ilahduttavaa huomata miten ajan hermolla Voimaa

7–9 ja Hippokrates 7–9 ovat, sillä vaikka luonnollisesti kaikkea eivät nämäkään oppikirjat käsittele, tulee niissä kattavasti ilmi kuitenkin esimerkiksi erilaiset seksuaaliset suuntautumiset ja erilaiset perherakenteet. Kauas on tultu siitä, kun perhe miellettiin vain heterovanhempien ydinperheeksi. Terveystiedon oppikirjojen voidaan lähtökohtaisesti olettaa olevan kattavampia ja perusteellisempia seksuaalikasvatuksen osalta, kuin esimerkiksi biologian kirjojen, joten siksi tässä analyysissä terveystiedon oppikirjoja on analysoitu tarkemmin ja osin ehkä kriittisemminkin.

Viime aikoina pienemmät marginaaliryhmät kuten muunsukupuoliset ja transseksuaalit ovat korottaneet ääntään saadakseen tasa-arvoista kohtelua. Aihe on monille ihmisille tabu, jopa kiistanalainenkin, mutta analysoituja oppikirjoja yritettiin silti tutkia myös näiden ihmisryhmien silmin. Joissain analysoiduista oppikirjoista mainitaan transsukupuolisuus, mutta muunsukupuolisuutta tai esimerkiksi aseksuaalisuutta ei oteta analysoiduissa oppikirjoissa esille. Jotkut oppikirjat käyttävät ehkä tarkoittamattaankin hyvin normatiivista kieltä puhuessaan esimerkiksi tytön kasvusta “nauttimaan naisellisuudestaan”. Toisaalta tällaisten ilmausten poisjättäminen ja oppikirjan kirjoittaminen niin, että se huomioi jokaisen uniikin yksilön lienee vähintäänkin äärimmäisen haastavaa jollei mahdotonta.

Joissain analysoiduissa oppikirjoissa myös tuodaan esille vain yksi mahdollinen tapa olla tai toimia, joka ehkä saatetaan mieltää yhdeksi ainoaksi tai oikeaksi tavaksi. Toisessa oppikirjassa otsikoidaan, että “seksi kuuluu parisuhteeseen” ja toisessa todetaan, että vauva saa ravintonsa rintaruokinnalla. Vaikka se tuskin on tarkoituksena, voi nämä lukea myös niin, että seksin on kuuluttava parisuhteeseen, joka saa aseksuaalin kokemaan itsensä vääränlaiseksi, tai että lapsi on ruokittava rintaruokinnalla, joka saa rintaruokinnasta estyneen äidin miettimään tekeekö hän väärin. Normeista poikkeavat ikään kuin suljetaan pois. Tämä herätti miettimään, että olisiko parempi jättää jokin asia kokonaan mainitsematta, kuin mainita vain yksi keino? Kumpi on lopulta vahingollisempaa?

Analysoiduissa oppikirjoissa oli yleisellä tarkastelulla muutamia hieman erikoisiakin puutteita tai epäkohtia. Esimerkiksi itsetyydytystä ei oltu tuotu esiin juuri missään oppikirjassa, tai jos oltiin, se käsiteltiin hyvin lyhyesti. Itsetyydytys on kuitenkin useimmiten nuorten ensimmäisiä seksuaalisia kokemuksia ja se lisää tuntemusta

omasta kehosta ja seksuaalisuudesta. Siksi voisi ajatella, että sitä olisi käsitelty huomattavasti enemmän. Lisäksi joissain oppikirjoissa annettiin yksityiskohtaisia käyttöohjeita hormonaalisiin ehkäisyvalmisteisiin. Onhan nuorten hyvä tietää, miten eri ehkäisy menetelmät toimivat, mutta onko tarpeen kertoa yksityiskohtaisesti tietoa valmisteista, joita ei saa kuin lääkärin reseptillä? Toisaalta aihe varmasti kiinnostaa nuoria ja he kyselevät siitä. Eri ehkäisyvalmisteiden käyttöohjeet ja –suositukset kuitenkin muuttuvat aika ajoin eikä tieto oppikirjoissa näin ollen välttämättä ole aina ajan tasalla.

Yleisesti voidaan sanoa oppikirja-analyysin perusteella, että terveystiedon oppikirjoissa seksuaalikasvatus on tuotu kaikkein kattavimmin esille ja niissä sekä POPS:n 2014 perusteet että THL:n seksuaalikasvatuksen periaatteet ja tavoitteet on huomioitu selkeimmin. Kuten jo todettiin, biologian oppikirjat huomioivat lähinnä vain seksuaalikasvatuksen fyysisen puolen, joka toisaalta onkin kyseisen oppiaineen tehtävä. Opettajien olisikin kannattavinta oman opetuksensa osalta katsoa, että jokainen aihealue tulisi käsitellyksi jonkin oppiaineen kohdalla. Oppikirjoja oikein käyttämällä ne parhaimmillaan täydentävät toinen toisiaan.

7 Tulosten hyödyntämismahdollisuus

Seksuaalikasvatus on tärkeää ja se kuuluu myös koululle. Tämä tutkimus perustelee aiheen tärkeyttä ja toivottavasti muistuttaa opettajien mieliin sen, että aihetta tulisi käsitellä koulussa oppilaille ikätasoon nähden sopivalla tavalla. Tutkimus toivottavasti auttaa opettajia pohtimaan omaa suhdettaan seksuaalikasvatukseen ja kasvattaa halua toteuttaa sitä.

Näiden tulosten pohjalta voidaan tarkastella tässä tutkimuksessa tarkasteltujen oppikirjojen käyttökelpoisuutta perusopetuksen seksuaalikasvatuksessa. Tuloksia voidaan hyödyntää tarkasteltujen oppikirjojen osalta erityisesti siinä, miten hyvin niissä tuodaan esille ne seksuaalikasvatuksen osa-alueet, joita suositusten mukaan tulisi oppilaiden kanssa käydä läpi. Tulokset myös auttavat tuomaan esille positiiviset ja mahdolliset negatiiviset asiat näiden tarkastelun alla olevien oppikirjojen osalta. Tulosten pohjalta opettaja kykenee arvioimaan käytössään olevaa materiaalia ja tarvittaessa lisäämään opetukseensa oppikirjoista mahdollisesti puuttuvat aihealueet.

Tulokset hyödyttävät myös niitä opettajia, joilla ei kyseisiä oppikirjoja ole käytössään, koska tulosten pohjalta jokainen opettaja saa kriteerit hyvälle seksuaalikasvatukselle, joiden pohjalta hän voi arvioida omassa käytössään olevaa oppimateriaalia. Jatkossa tulisi tutkia esimerkiksi sitä, miten opettajat kokevat seksuaalikasvatuksen koulussa ja miten he toteuttavat sitä omassa opetuksessaan. Myös opettajien omia asenteita ja ennakko-oletuksia ja niiden vaikutuksia opetukseen tulisi tutkia. Lisäksi tarvitaan lisää tutkimustietoa siitä, mitä sisältöjä hyvässä seksuaalikasvatuksessa tulisi huomioida.

8 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksia seksuaalikasvatuksen sisällöistä oli niukasti saatavilla. Tämän vuoksi tämän tutkimuksen pohjana toimii normatiivinen kirjallisuus. Tutkimuksia seksuaalikasvatuksen muista aiheista löytyi jonkin verran. Tällaisia aiheita olivat esimerkiksi opettajien kokemukset seksuaalikasvatuksesta ja seksuaalikasvatuksen vaikutuksista, sekä opetuksessa käytettävistä materiaaleista. Tämän vuoksi tutkimuksen pohjaksi ei juurikaan löydetty tutkimuskirjallisuutta, minkä voidaan ajatella heikentävän tutkimuksen luotettavuutta.

Yksimielisyysprosentti kertoo enemmän siitä, miten hyvin käytetty instrumentti mittaa haluttua asiaa, kuin siitä, miten paljon tutkijat ovat olleet yhtä mieltä luokittelusta. Esimerkiksi, jos yksimielisyyskerroin on 0.80, se kertoo 80 prosentin yhteneväisyydestä tutkijoiden analyysien välillä. Näin ollen 20% analyysin tuloksista eroaa toisistaan tutkijoiden välillä. (Hallgren, 2012.) Tutkimus, joka saavuttaa yksimielisyysprosentin 95% (0.95), kertoo vahvasta tutkijoiden välisestä yksimielisyydestä ja sitä voidaan pitää hyvänä (Gwet, 2014).

Tämän tutkimuksen luotettavuutta lisää se, että aineistoa on analysoitu kahden tutkijan toimesta. Näin ollen vältytään yksipuoliselta näkemykseltä oppikirjojen sisällön suhteen. Tämä myös lisää kriteeristön luotettavuutta, sillä samalla huomataan, onko käytetty kriteeristö sopiva tehtävälle analyysille. Lisäksi luotettavuutta lisää se, että tutkijat ovat keskustelleet yhteisesti oppikirjojen sisällöstä ja päättäneet yhteisesti osaluokkien toteutumisesta. Tämän tutkimuksen laskettu yksimielisyysprosentti on 95,8 mitä voidaan pitää erittäin hyvänä. Yksimielisyysprosentti on laskettu neljän oppikirjan analyysien kohdalta ja yksimielisyysprosentti vaihteli eri oppikirjojen välillä ollen 88,9-100 prosenttia.

Tutkimuksen luotettavuudessa tulee huomioida, että se on tutkijoiden subjektiivinen näkemys, eikä näin ollen voida sanoa, että tulokset olisivat ainoita. Joku toinen tutkija olisi voinut tulkita eri osa-alueiden esiintymistä oppikirjoissa eri tavoin, jolloin tulokset olisivat toisenlaisia. POPS:n 2014 vuosiluokkien tavoitteita ja sisältöalueita sekä THL:n hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteita ja tavoitteita ei myöskään ole tarkasti määritelty, joten määrittelyssä näkyy tutkijoiden oma tulkinta. Toisella tutkijalla saattaisi olla erilainen näkemys siitä, mitä oppikirjan tulisi sisältää, jotta se täyttäisi asetetut tavoitteet. Kuitenkin tässä tutkimuksessa eri kriteerien sisältöä on eritelty, jotta molemmat tutkijat ovat analysoineet oppikirjoja samoin kriteerein. Lisäksi näin tutkimuksen toistettavuus paranee, sillä joku muu voisi tehdä saman analyysin tämän analyysirungon mukaan ja tarkkailla samojen tavoitteiden täyttymistä.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan katsoa lisäävän se, että tutkijoita on ollut vain kaksi. Näin ollaan saatu kummankin tutkijan tulkinta esille ja asioista on pystytty keskustelemaan sekä omia näkemyksiä perustelemaan. Toisaalta voidaan katsoa, että tutkimuksen luotettavuutta lisäisi se, että tutkijoita olisi enemmän, jolloin saataisiin useampi näkemys. Kuitenkin useamman tutkijan joukossa yhden yksittäisen tutkijan tulkinta saattaisi jäädä pimentoon.

Analysoidut oppikirjat

Hippokrates 7–9. Yläkoulun terveystieto. Hermanson, E., Kannas, L., Hytönen, S., Kaplas, A., Remes, L. & Ylöniemi, T. 2017. Helsinki: Edukustannus

Koodi Ihminen. Happonen, P., Holopainen, M., Jutila, H., Kumpulainen, K., Petrelius, M., Ryyppö, E., Tenhunen, A. & Tihtarinen-Ulmanen, M. 2017. Helsinki: Sanoma Pro Oy

LuontoOn 5 Ympäristöoppi. Maskonen, T., Palenius E., Palmqvist, R., Paso, S., Salmi, M. & Seppänen, K. 2017. Helsinki: Edukustannus.

LuontoOn 6 Ympäristöoppi. Maskonen, T., Palenius E., Palmqvist, R., Paso, S., Salmi, M. & Seppänen, K. 2017. Helsinki: Edukustannus.

Pisara 6 Ympäristöoppi. Cantell, H., Jutila, H., Laiho, H., Lavonen, J., Pekkala, E. & Saari, H. 2017. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Silmu Ihminen. Alho, S., Hovilainen, J., Laitakari, A., Metsola, M., Männistö, P. & Puolakka-Aarikka, E. 2015. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Voimaa. Terveystieto 7–9. Reinikkala, P., Orkola, T., Hannukkala, M., Eriksen-Hietava, S. & Kööpikkä, E. 2017. Helsinki: Sanoma Pro Oy

Lähteet

- Buston, K., Wight, D., Hart, G. and Scott, S. (2002). Implementation of a teacher-delivered sex education programme: Obstacles and facilitating factors. *Health Education Research* 17(1), 59–72.
- Federal Centre for Health Education, BZgA. (2010). *WHO Regional Office for Europe and BZgA. Standards for sexuality education in Europe. A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: Bundeszentrale für gesundheitliche Aufklärung, BzgA.
- Finlex. *Perusopetuslaki*. Haettu 21.9.2018 osoitteesta <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L7P30>
- Forrest, S. & Ellis, V. (2012). The making of sexualities. *Sexuality, identity and equality*. Teoksessa M. Cole (toim.) *Education, equality and human rights. Issues of gender, 'race', sexuality, disability and social class*. (3.painos, s. 101–127.) Lontoo: Routledge.
- Golafshani, N. (2003). Understanding reliability and validity in qualitative research. *The qualitative report*, 8(4), 597–606.
- Gwet, K. L. (2014). *Handbook of inter-rater reliability: The definitive guide to measuring the extent of agreement among raters*. Gaithersburg, MD: Advanced Analytics, LLC.
- Hakkarainen, K., Bollström-Huttunen, M., Pysalo, R. & Lonka, K. (2004). *Tutkiva oppiminen käytännössä: Matkaopas opettajille*. Helsinki: WSOY.
- Hallgren, K. A. (2012). Computing Inter-Rater Reliability for Observational Data: An Overview and Tutorial. *Tutorials in Quantitative Methods for Psychology*, 8(1), 23–34.
- Heinonen, J-P. (2005). *Opetussuunnitelmat vai oppimateriaalit: Peruskoulun opettajien käsityksiä opetussuunnitelmien ja oppimateriaalien merkityksestä opetuksessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2009). *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.
- Karvinen M. (2008a). Koulu. Teoksessa J. Jämsä (toim.) *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. (s. 222–241.) Juva: PS-Kustannus.
- Karvinen M. (2008b). Miten puhua perheiden moninaisuudesta eri-ikäisten lasten kanssa? Teoksessa J. Jämsä (toim.) *Sateenkaariperheet ja hyvinvointi: käsikirja lasten ja perheiden kanssa työskenteleville*. (s. 192–206.) Juva: PS-Kustannus.
- Edistä, ehkäise, vaikuta - Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014-2020*. (2016) R. Klemetti & E. Raussi-Lehto (toim.). Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino Oy.
- Kontula O. & Meriläinen H. (2007). *Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Väestöliitto.
- Kontula O., Cacciatore R., Apter D., Bildjuschkin K., Törhonen M., Koski S. & Tiilo L. (2001). *Koululaisten tiedot seksuaaliterveydestä*. Helsinki: Väestöliitto.
- Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. (2006). Metsämuuronen, J. (toim.) Jyväskylä: Gummerus.

- Lehtinen, E., Vauras, M. & Lerkkanen, M-K. (2016). *Kasvatuspsykologia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mantsinen C. & Maijala H. (2015). Seksuaalipedagogiikka. Teoksessa K. Bildjuschkin (toim.) *Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpäperi 35/2015*. (s. 16–38.) Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Nelson, J. (2006). Hur används läroboken av lärare och elever? *Nordic Studies in Science Education*, 4, 16–27.
- Opettajien ammattijärjestö (2005). Opetusalan eettisen neuvottelukunnan kannanotto 20.5.2005. *Miten kasvaa ja kasvattaa moniarvoisessa yhteiskunnassa?* Haettu 25.3.2019 osoitteesta https://www.oaj.fi/contentassets/7319e41ad02946cd99cfa3a437e36a55/miten_kasvaa_ja_kasvattaa_20052005.pdf
- Perkkilä, P.(2002). *Opettajien matematiikkauskomukset ja matematiikan oppikirjan merkitys alkuopetuksessa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014.
- Silverman, D. (2011). *Interpreting qualitative data*. London: SAGE Publications Ltd.
- Singer, H. & Donlan, D. (1989). *Reading and learning from text*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Stenbacka, C. (2001). Qualitative research requires quality concepts of its own. *Management Decision*, 39(7), 551–555.
- Syrjäläinen, E. (1994). Etnografinen opetuksen tutkimus: kouluetnografia. Teoksessa L. Syrjälä, S. Ahonen, E. Syrjäläinen & S. Saari: *Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. (s. 68–112.) Kirjayhtymä: Helsinki.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2010). *Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA, Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa – Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus- ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille*. Helsinki: Valopaino Oy.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. *Kulttuurisensitiivinen seksuaalikasvatus*. Haettu 4.10.2018 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-seksuaali-ja-lisaantymisterveys/kulttuurisensitiivinen-seksuaalikasvatus>
- Trudell, B. N. (2017). *Doing sex education, gender politics and schooling*. New York, London: Routledge.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Tynjälä, P. (2004). *Oppiminen tiedon rakentamisena*. Helsinki: Tammi.
- Uitto, A. (2016). Tutkimuksellinen lähestymistapa ympäristöopin opetuksessa. Teoksessa K. Juuti (toim.) *Ympäristöoppia opettamaan*. (s. 115–132.) Juva: PS-kustannus.
- The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (2009). International technical guidance on sexuality education: An evidence-informed approach for schools,

teachers and health educators. *The rationale for sexuality education, Volume 1*. France, Paris: UNESCO.

Uusikylä, K. & Atjonen P. (2005). *Didaktiikan perusteet*. Porvoo: WSOY.

Väestöliitto a. *Seksuaalisuus*. Haettu 13.11.2017 osoitteesta
<http://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/>

Väestöliitto b. *Ikätasoinen seksuaalikasvatus*. Haettu 3.10.2018 osoitteesta
http://www.vaestoliitto.fi/vanhemmuus/tietoa_vanhemmille/pienten_lasten_vanhemmat/lapsijaseksuaalisuus/ikatasoinen-seksuaalikasvatus/

World Health Organization. *Defining sexual health*. Haettu 13.11.2017 osoitteesta
http://www.who.int/reproductivehealth/topics/sexual_health/sh_definitions/en/

Liitteet

Liite 1

POPS:n 2014 kriteerit seksuaalikasvatukselle:

	LuontoOn 5	LuontoOn 6	Pisara 6
Ihmisen kasvun ja kehityksen vaiheet, kehityksen ajankohtaiset muutokset ja niiden yksilöllisen luonteen ymmärtäminen			
Ikäkauden mukaista seksuaalista kehitystä ja ihmisen lisääntymistä tulee sisällyttää opetukseen.			

	Silmu Ihminen	Koodi Ihminen	Voimaa 7-9	Hippokrates 7-9
Kasvun ja kehityksen sisällöissä painottuvat identiteetin, minäkuvan ja itsetuntemuksen rakentuminen, seksuaalinen kehittyminen, huolenpidon sekä perheen ja läheisten merkitys, mielen hyvinvointi ja itsensä arvostaminen sekä turvataidot.				
Terveysteen liittyvissä sisällöissä perehdytään seksuaalisuuteen, seksuaaliterveyden eri osa-alueisiin ja seksuaalisen kehityksen monimuotoisuuteen.				

Liite 2

Hyvän seksuaalikasvatuksen periaatteet THL:n mukaan:

	Luonto On 5	Luonto On 6	Pisara 6	Silmu Ihminen	Koodi Ihminen	Hippo- krates 7-9	Voimaa 7-9
ikätasolle sopiva							
ihmisoikeudet							
käsitys hyvinvoinnista							
itsemääräämisoikeus, tasa-arvo, erilaisuus							
alkaa syntymästä							
voimaannuttaminen							
tieteellinen perusta							

Liite 3

Hyvälle seksuaalikasvatukselle asetetut tavoitteet THL:n mukaan:

	Luonto On 5	Luonto On 6	Pisara 6	Silmu Ihminen	Koodi Ihminen	Hippo- krates 7-9	Voimaa 7-9
Suvaitsevaisuuden lisääntyminen							
Seksuaalisuuden monimuotoisuuden ja erojen hyväksyminen. Sukupuoliroolien ja -identiteetin tiedostaminen.							
Tiedon saaminen omien valintojen pohjaksi, vastuullisuus.							
Riittävät tiedot.							
Oman seksuaalisuuden kehittymisen mahdollistaminen							
Tiedot seksuaalisuuden erilaisista näkökulmista, esim. ehkäisy, sukupuolitaudit, väkivallan torjuminen.							
Riittävät taidot toteuttaa omaa seksuaalisuuttaan							
Tarjota tietoa palveluista.							
Kriittinen ajattelu.							
Tasa-arvoisen suhteen muodostaminen.							
Kyky puhua seksuaalisuudesta							